

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Aurėjos Balčiūnaitytės
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Būtinios ginties ribų peržengimas: doktrina ir teismų praktika
Exceeded Limits of Self-Defense: Doctrine and Court Jurisprudence**

Vadovas: Prof. Habil. Dr. Gintaras Švedas
Recenzentas: lekt. Marius Aidukas

Vilnius
2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe, remiantis baudžiamosios teisės doktrina ir Lietuvos teismų praktika, atskleidžiama, kokiais kriterijais remiantis vertinama, ar asmuo veikia būtinios ginties situacijoje, kaip suprantamas būtinios ginties ribų peržengimas bei kokie privalomieji kriterijai vertinami sprendžiant, ar asmuo savo teisę į būtinąją gintį įgyvendino tinkamai. Taip pat, atskleidžiama, kokiais atvejais nelaikoma, kad buvo peržengtos būtinios ginties ribos.

Pagrindiniai žodžiai: būtinoji gintis, kėsinimasis, gynyba, pavojingumas, ribų peržengimas.

This work, based on the doctrine of criminal law and Lithuanian jurisprudence, reveals the criteria for assessing whether a person is acting in a situation of self-defense, how the exceeding of the limits of self-defense is understood, and what criteria are evaluated when determining whether a person has properly exercised their right to self-defense. It also highlights the cases in which the limits of self-defense are not considered to have been exceeded.

Key words: self-defense, attempt, defense, dangerousness, exceeding the limits.

TURINYS

IŽANGA	2
1. BŪTINOSIOS GINTIES TEISĖTUMO SĄLYGOS.....	5
1.1. Būtiniosios ginties samprata	5
1.2. Būtiniosios ginties teisėtumo sąlygos	7
1.2.1. Kėsinimosi pavojingumas.....	9
1.2.2. Kėsinimosi akivaizdumas	12
1.2.3. Kėsinimosi realumas.....	14
1.2.4. Žala padaroma besikėsinančiajam	16
1.2.5. Žala padaroma atremiant pavojingą kėsinimąsi	17
1.2.6. Neperžengtos būtiniosios ginties ribos	19
2. BŪTINOSIOS GINTIES RIBŲ PERŽENGIMO SĄLYGOS.....	20
2.1. Sunkiai sutrikdoma sveikata ar atimama gyvybė	20
2.2. Veikos padarymas tiesiogine tyčia	25
2.3. Gynyba aiškiai neatitinka kėsinimosi pavojingumo ir pobūdžio.....	29
3. ATVEJAI, NELAIKOMI BŪTINOSIOS GINTIES PERŽENGIMU.....	38
3.1. Didelis sumišimas arba išgąstis	38
3.2. Gynyba nuo įsibrovimo į būstą.....	40
IŠVADOS.....	43
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	44
SANTRAUKA.....	49
SUMMARY	50

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas. Teisės į gyvybę gynybos užuomazgos randamos jau senovės civilizacijose, kuriose ši fundamentali teisė buvo įtvirtinta paprotinėje teisėje, moralės normose ir pirmuosiuose rašytiniuose teisės šaltiniuose. Šiandien ji laikoma kertiniu bet kurios teisinės sistemos principu, užtikrinančiu saugumą bei pabrėžiančiu būtinybę saugoti ir ginti kiekvieno asmens gyvybę nacionaliniu bei tarptautiniu lygmeniu. Asmens prigimtine teisė į gyvybę reglamentuota Lietuvos Respublikos Konstitucijos (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992) 19 straipsnyje. Šis aukščiausiajį teisinę galią turintis teisės aktas įtvirtina ir kitas įstatymu ginamas asmenų teises: laisvę, nuosavybę, būstą, privatų gyvenimą ir kt. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 1950), įtvirtinus kiekvienos ją ratifikavusios valstybės piliečio garantuojamą teisę į gyvybę, nustatyta, jog pagal 2 straipsnio 2 dalies a punktą gyvybės atėmimas nėra laikomas pažeidimu, jei tai padaroma nepanaudojant daugiau jėgos, negu neišvengiamai būtina ginant kiekvieną asmenį nuo neteisėto smurto. Taigi, gyvybės atėmimas nelaikomas teisės pažeidimu, jei laikomasi proporcingumo tarp kėsinosi ir gynybos. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto (Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, 1998) 31 straipsnio 1 dalies c punkte, išvardijant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus, nustatyta, kad asmuo netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn, jei veikos padarymo momentu pagrįstai, gindamasis save ar kitą, arba karo nusikaltimų atveju – gindamas turtą, gyvybiškai būtiną jam ar kitam asmeniui arba būtiną karinei užduočiai atlikti, nuo neišvengiamo ir neteisėto jėgos pavartojimo elgiasi pagal tai, kokio laipsnio pavojus gresia jam pačiam, kitam asmeniui ar saugomam turtui. Šie tarptautiniai teisės aktai įtvirtina ne tik asmens teisę ginti save, bet taip pat ir kitus asmenis, o tam tikrais atvejais ir savo ar kitų turtą.

Valstybė, siekdama užtikrinti teisinę tvarką ir asmenų saugumą, nustato įvairias taisykles, reguliuojančias visuomeninius santykius. Suprantama, kad valstybė, nepaisant savo funkcijų ir mechanizmų, nėra pajėgi užtikrinti visapusiškos ir nuolatinės visų piliečių teisių ir laisvių apsaugos kiekvienoje individualioje situacijoje, todėl įstatymuose numatytos tam tikros taisyklės, leidžiančios asmeniui pačiam įgyvendinti teisę į būtinąją ginti ir ginti tiek savo, tiek ir kitų asmenų, visuomenės ar valstybės interesus. Atkreiptinas dėmesys, kad teisės aktų leidėjas taip pat nustato išimtis, kai laikoma, kad ši teisė buvo įgyvendinta netinkamai – peržengtos būtiniosios ginties ribos, dėl ko asmeniui kyla baudžiamoji atsakomybė. Toks

taisyklių ir jų išimčių balansas užkerta kelią teisėtumo priedanga vykdomai savivalei ir padeda išlaikyti visuomenės tvarką, neleisdamas nusikalstamas veikas padariusiems asmenims piktnaudžiauti būtiniosios ginties institutu. Pastebėta, jog naujausioje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje susiduriama su situacijomis, kai žemesnių instancijų teismai tose pačiose bylose priima skirtingus sprendimus dėl būtiniosios ginties ribų peržengimo, taip pat matyti, kad tam tikrais atvejais bylose pateikiamos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų atskirosios nuomonės dėl gynybos veiksmų vertinimo, todėl, atsižvelgiant į praktikoje kylančias problemas, manytina, kad ši tema yra aktuali ir reikalaujanti išsamios analizės. Nors darbo tema palieka plačią terpę analizuoti teisinius padarinius, kurie kyla peržengus būtiniosios ginties ribas, taip pat ir galimybę palyginti būtiniosios ginties ribų peržengimo nacionalinio teisinio reglamentavimo ypatumus užsienio valstybių kontekste, atsižvelgiant į darbo apimčiai keliamus reikalavimus, šie klausimai darbe neanalizuojami.

Darbo tikslas. Remiantis teisiniu reglamentavimu, baudžiamosios teisės doktrina bei nacionalinių teismų jurisprudencija, atskleisti ir išanalizuoti būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo sampratą bei privalomąsias sąlygas.

Darbo uždaviniai.

1. Atskleisti būtiniosios ginties ir jos teisėtumo sąlygų sampratą ir turinį baudžiamosios teisės teorijoje ir nacionalinių teismų praktikoje.
2. Išanalizuoti būtiniosios ginties ribų peržengimo sampratą ir sąlygų turinį baudžiamosios teisės doktrinoje bei atskleisti jų vertinimą naujausioje nacionalinių teismų praktikoje.
3. Atskleisti, kokie atvejai nelaikomi būtiniosios ginties ribų peržengimu.

Darbo objektas. Būtiniosios ginties ribų peržengimas doktrinoje ir Lietuvos teismų praktikoje.

Tyrimo metodai. Rengiant magistro darbą naudojami analizės, lyginamasis, lingvistinis ir sisteminis metodai. Analizės metodu naudojamosi atskleidžiant būtiniosios ginties, jos teisėtumo ir ribų peržengimo sampratą baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje. Lyginamasis metodas pasitelkiamas atskleidžiant būtiniosios ginties ribų peržengimo ypatumus skirtingose baudžiamosiose bylose. Lingvistiniu metodu aiškinama skirtingų sąvokų reikšmė, teisinis reglamentavimas bei interpretuojama reikšminga teismų praktika. Sisteminis metodas naudojamas analizuojant Lietuvos teismų praktikos nuoseklumą vertinant būtiniosios ginties ribų peržengimo sąlygas ir nustatant, kad būtiniosios ginties ribos buvo peržengtos.

Darbo originalumas. Būtiniosios ginties institutas ir ribų peržengimas ankstesniuose moksliniuose darbuose dažniausiai buvo nagrinėjamas per būtiniosios ginties, kaip teisės, istorinės raidos analizę nacionaliniame baudžiamajame įstatyme, teisinio reglamentavimo ypatumus užsienio valstybių kontekste. Būtiniosios ginties ribų peržengimą teoriniu aspektu plačiai aptarė Vladas Pavilonis ir Remigijus Merkevičius knygoje „Būtinoji gintis“, šia tema rašė Romualdas Drakšas monografijoje „Mirties bausmė: situacija ir perspektyvos“, taip pat ji analizuota mokomuosiuose leidiniuose, tokiuose kaip 2008 m. vadovėlis „Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga“ ir 2019 m. vadovėlis „Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis“. Teismų praktikos aspektu būtiniosios ginties ribų peržengimą nagrinėjo Gintaras Švedas ir kiti autoriai monografijoje „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai“, taip pat panašia tema 2021 m. Laurynas Norkūnas ir 2023 m. Evelina Stanevičiūtė parengė magistro darbus.

Šio darbo originalumas pasireiškia tuo, kad pagrindinis dėmesys skiriamas naujausios nacionalinės teismų praktikos analizei, siekiant atskleisti būtiniosios ginties ribų peržengimo sąlygų aiškinimą baudžiamosios teisės doktrinoje ir jų vertinimą baudžiamosiose bylose. Be to, analizuojama, ar būtiniosios ginties ribų peržengimo nustatymo kriterijai yra vertinami nuosekliai, kokios yra praktikoje kylančios problemos. Kadangi 2017 m. buvo atlikta išsami baudžiamųjų bylų analizė monografijoje „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai“, darbe daugiausiai dėmesio skiriama teismų praktikai, susijusiai su būtiniosios ginties ribų peržengimu, laikotarpyje nuo 2019 m. iki 2025 m. kovo mėn.

Svarbiausi šaltiniai. Būtiniosios ginties bei jos ribų peržengimo reglamentavimui ir sąlygoms atskleisti buvo pasitelkti Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas bei „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)“. Išsamiai temos analizei buvo remiamasi baudžiamosios teisės mokslininkų straipsniais, monografijomis ir mokomosiomis priemonėmis. Būtiniosios ginties ribų peržengimo sampratos bei sąlygų atskleidimui daugiausia remiamasi Vlado Pavilonio bei Remigijaus Merkevičiaus knyga „Būtinoji gintis“ bei vadovėliu „Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis“, kadangi šiuose šaltiniuose plačiausiai analizuotas būtiniosios ginties ribų peržengimo sąlygų turinys. Taip pat, rašto darbe išsamiai nagrinėjama naujausia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei Lietuvos apeliacinio teismo praktika, kurios pagalba galima nustatyti, kaip vertinami privalomieji būtiniosios ginties ribų peržengimo kriterijai skirtingose situacijose.

1. BŪTINOSIOS GINTIES TEISĖTUMO SĄLYGOS

1.1. Būtiniosios ginties samprata

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000) (toliau – BK) 11 ir 12 straipsniuose įstatymų leidėjas nustato, jog nusikalstama laikoma tokia veika, kuri pavojinga ir uždrausta baudžiamuoju įstatymu, taigi, turi du požymius – pavojingumą visuomenei ir priešingumą teisei. Tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, ginant savo teises, gali būti padaryta veika, kuri patenka į įstatymu uždraustų nusikalstamų veikų sąrašą, t. y. ji numatyta BK specialiojoje dalyje, tačiau dėl tam tikrų požymių nelaikoma pavojinga, o asmuo nėra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Tokios aplinkybės, dėl kurių veiksmai, nors ir turi nusikalstamą veiką apibūdinančius požymius, tačiau nėra laikomi baudžiamaisiais nusižengimais ar nusikaltimais, yra apibrėžiamos kaip baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės, kurios įtvirtintos BK V-ajame skyriuje. Analizuodami šį savarankišką baudžiamosios teisės institutą, V. Pavilionis ir R. Merkevičius nurodo, kad tokios aplinkybės šalina atitinkamus veiksmus atliekančio asmens baudžiamąją atsakomybę ne todėl, kad tokiuose veiksmuose ir su jais susijusiose aplinkybėse negalima įžvelgti nusikalstamos veikos sudėties, o dėl to, jog esant šioms aplinkybėms eliminuojami tiek pavojingumo, tiek priešingumo teisei požymiai (Pavilonis, Merkevičius, 1999, p. 16). Viena iš tokių aplinkybių – būtinoji gintis – įtvirtinta BK 28 straipsnyje, kurio 1 dalyje nurodyta, jog tai yra asmens teisė, kurią jis gali įgyvendinti neatsižvelgdamas į tai, ar galėjo išvengti kėsینimosi arba kreiptis pagalbos į kitus asmenis ar valdžios institucijas. Šio straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad asmuo netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn, jei, neperžengdamas būtiniosios ginties ribų, padarė baudžiamajame įstatyme numatyto nusikaltimo ar nusižengimo požymius formaliai atitinkančią veiką gindamas save ar kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi.

Baudžiamosios teisės doktrinoje, nepaisant tam tikrų formuluočių skirtumų, būtiniosios ginties samprata dažniausiai aiškinama nuosekliai, remiantis bendraisiais principais – teisėtu atsaku į neteisėtą pavojingą kėsینimąsi, proporcingumo reikalavimu bei būtinybe užtikrinti teisinių gėrių apsaugą. K. Jovaišas teigė, kad būtinoji gintis – tai iš esmės juridiskai sankcionuotas ir teisėtu pripažįstamas žmogaus, kaip biosociologinės būtybės, įniršis, smurtas ir reaktyvus atsakas į jam iškilusį akivaizdų ir realų pavojų. Jis nurodė, kad žmogaus veikimo laisvę lemia ne tik išorinė grėsmė, bet ir vidinė jo reakcija į šias grėsmes. Taip pat pažymėjo,

kad tokios reakcijos – psichinis situacijos, kaip realios, akivaizdžios ir pavojingos, vertinimas gali būti adekvatus arba neadekvatus. Reakcijos adekvatumas sprendžiamas keliant hipotezę, koks būtų protingo ir apdairaus trečiojo asmens elgesys analogiškoje situacijoje bei kokią sprendimą toks asmuo priimtų, įvertinęs realiai egzistuojančias ir objektyviai atpažįstamas aplinkybes (Jovaišas, 2008, p. 36). Taigi, šis teisės mokslininkas būtinios ginties sampratą grindė subjektyviuoju aspektu, pabrėždamas, jog būtinoji gintis yra ne tik baudžiamajame įstatyme reglamentuotas veiksmas, bet ir emocinis bei psichologinis atsakas į pavojų, kurio adekvatumas priklauso nuo asmens situacijos suvokimo. Tuo tarpu G. Švedas šio instituto sampratą apibrėžia per objektyvųjį aspektą, nurodydamas, kad tai tokia situacija, kai baudžiamojo įstatymo ginamiems interesams žala padaroma asmeniui ginant save, kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsinimosi, jei tuo nebuvo peržengtos būtinios ginties ribos (Švedas *et al.*, 2019, p. 288). Taigi, būtinios ginties pateiktoje apibrėžtyje akcentuojami aiškūs objektyvieji kriterijai, nepriklausantys nuo asmens subjektyvaus suvokimo: baudžiamuoju įstatymu ginamų interesų apsauga, pradėtas ar tiesiogiai gresiantis pavojingas kėsinimasis, neperžengtos įstatymu nustatytos būtinios ginties ribos. V. Piesliakas, būtinios ginties sampratos apibrėžimui pasitelkdamas objektyvųjį aspektą, ją apibrėžia kaip aktyvią žmogaus gynybą nuo pavojingo kėsinimosi padarant žalos besikėsinančiajam asmeniui (Piesliakas, 2008, p. 17). Baudžiamosios teisės doktrinoje pateikiama ir kompleksinė būtinios ginties samprata, apimanti ne tik objektyvųjį, bet ir subjektyvųjį aspektą, kuris atspindi akcentuojant būtinios ginties socialinę vertę. V. Pavilionis ir R. Merkevičius, apibrėždami būtinios ginties sampratą, nurodo, jog tai yra įstatymuose numatyta veika, kuri formaliai atitinka baudžiamajame įstatyme numatytos veikos požymius, tačiau yra visuomenei naudinga (socialiai vertinga) ir teisėta. Tokia veika asmuo, gindamas save ar kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę ar kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsinimosi, padaro užpuolikui žalos. Tokiu būdu ši veika eliminuoja savo pavojingumą ir priešingumą teisei, o tai suponuoja teisinės atsakomybės už ją nebuvimą (Pavilonis, Merkevičius, 1999, p. 39-40).

Būtinios ginties sampratą teisės doktrinos atstovai apibrėžia pasitelkdami skirtingas analitines perspektyvas – vieni autoriai akcentuoja objektyviuosius kriterijus, susijusius su teisiniu reglamentavimu ir ginamais interesais, kiti pabrėžia subjektyvųjį aspektą, kuris susijęs su asmens reakcija į pavojingą kėsinimąsi arba visuomenine reikšme. Vis dėlto šie skirtumai

iš esmės apsiriboja tik formuluočių ypatumais, nes būtiniosios ginties esmė baudžiamosios teisės doktrinoje suprantama vieningai ir nuosekliai.

Analizuojant teismų jurisprudenciją matyti, kad teismai, sprendami, ar asmens veiksmai, kuriais padaroma žala kito asmens sveikatai, gyvybei ar kitiems įstatymu saugomiems gėriams, gali būti laikomi būtiniosios ginties įgyvendinimu, remiasi analogiškais požymiais, nurodytais BK 28 straipsnyje, arba tiesiogiai pateikia nuorodas į jį. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš nutarčių nurodė: „pagal BK 28 straipsnio nuostatas ši baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė yra tada, kai asmuo, neperžengdamas būtiniosios ginties ribų, padaro baudžiamajame įstatyme numatyto nusikaltimo ar nusižengimo požymius formaliai atitinkančią veiką gindamasis ar gindamas kitą asmenį, nuosavybę, kitas teises nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi.“ Kitoje nutartyje kasacinis teismas nurodė, kad „būtinoji gintis yra baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė, kuri BK 28 straipsnyje apibrėžta kaip situacija, kai asmuo padaro baudžiamajame įstatyme nurodyto nusikaltimo ar nusižengimo požymius formaliai atitinkančią veiką gindamasis ar gindamas kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi, jei tuo neperžengiamos būtiniosios ginties ribos.“ Taigi, teismų praktikoje būtiniosios ginties samprata aiškinama remiantis BK 28 straipsnio nuostatomis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-254/2014, 2K-245-976/2024).

Apibendrinant visus būtinajai ginčiai priskiriamus požymius galima teigti, kad būtinoji gintis - tai asmens veika, kuri padaroma ginantis nuo gresiančio ar pradėto pavojingo kėsینimosi į jo (ar kito asmens) sveikatą, gyvybę, nuosavybę ar kitas teisės saugomas vertybes, visuomenės ar valstybės interesus. Nors ja pažeidžiami baudžiamojo įstatymo saugomi gėriai, veika yra teisėta, jei neperžengiamos būtiniosios ginties ribos.

1.2. Būtiniosios ginties teisėtumo sąlygos

„Jeigu pilietis neatlieka to, ką jį įpareigoja vykdyti įstatymas, arba savo poelgiais ir veiksmais pažeidžia įstatymo nustatytus draudimus, jo elgesys saistomas su teisėtos prievartos aktu“ – teigė K. Jovaišas (Jovaišas, 2008, p. 27). Tačiau ne visais atvejais veika, kuria pažeidžiami įstatymo leidėjo įtvirtinti draudimai, laikoma nusikalstama, net jei atitinka nusikalstamai veikai priskiriamus objektyviusius požymius. Tokie asmens veiksmai nelaikomi nusikaltimu ar

baudžiamuoju nusižengimu, jei pripažįstama, kad veikos darymo metu egzistavo būtiniosios ginties situacija. Itin svarbu pažymėti, kad būtinoji gintis, kaip baudžiamąją atsakomybę šalinanti priemonė, bus pripažįstama tik tuo atveju, jei bus nustatyta, kad asmens veika padaryta tinkamai įgyvendinant teisę į būtinąją gintį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-719/2018). Tinkamai įgyvendinta teise pripažįstama tuo atveju, jei veiksmai ir jais padaryta žala atitinka jiems keliamus reikalavimus, doktrinoje ir teismų praktikoje vadinamus būtiniosios ginties teisėtumo sąlygomis. Taigi, asmens atlikti veiksmai ir tokiais veiksmis padaryta žala nebus laikoma baudžiamuoju nusižengimu ar nusikaltimu, jei atitiks visas teisėtumo sąlygas, kurios yra susijusios su dviem veiksniais: kėsinimusi ir gynyba. Baudžiamosios teisės mokslininkų darbuose ir teismų praktikoje sutinkama, jog kėsinimasi apibūdina trys esminės sąlygos – jo pavojingumas, akivaizdumas ir realumas. Doktrinoje gynybai keliami reikalavimai, jog ginantis žala būtų padaryta tik besikėsinančiajam, tokia žala padaryta atremiant pavojingą kėsinimasi ir neperžengiant būtiniosios ginties ribų (Prapiestis *et al.*, 2004, p. 182). Tuo tarpu kasacinės ir žemesnių instancijų teismų praktikoje sąlyga, jog žala turi būti padaryta atremiant pavojingą kėsinimasi, atskirai nepateikiama ir išskiriamos šios būtiniosios ginties teisėtumo sąlygos: 1) būtinoji gintis galima tik nuo pavojingo kėsinimosi; 2) kėsinimasis turi būti realus; 3) kėsinimasis turi būti akivaizdus; 4) žala padaroma besikėsinančiam asmeniui; 5) neperžengtos būtiniosios ginties ribos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-73-495/2022, 2K-128-648/2023, 2K-7-48-495/2024, 2K-37-788/2025). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) jurisprudencijoje nurodoma, jog faktų ir teisės sandūroje kartais susidaro situacijos, kuriose teismo sprendimas varijuoja nuo būtiniosios ginties pripažinimo iki jos paneigimo. Tokių situacijų teisinio vertinimo skirtumai pripažįstant jas būtinąja gintimi, jos ribų peržengimu arba paneigiant būtiniosios ginties buvimą priklauso nuo daugelio faktinių aplinkybių ir norminių nuostatų, todėl kiekvienu atveju didelę reikšmę turi tikslus faktinių aplinkybių nustatymas ir teisinis jų vertinimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-275-689/2019, 2K-236-495/2021). Teismų jurisprudencijoje suformuota taisyklė, jog konstatuoti, kad buvo peržengtos būtiniosios ginties ribos galima tik tada, kai yra nustatyta būtiniosios ginties situacija (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-788/2025). Dėl šios priežasties, prieš analizuojant būtiniosios ginties ribų peržengimo sampratą ir su tuo susijusią teismų praktiką, reikšminga aptarti kėsinimuisi ir gynybai keliamus

reikalavimus, taigi, apibrėžti, kokius požymius nustačius laikoma, kad asmuo veikė būtiniosios ginties situacijoje.

1.2.1. Kėsinimosi pavojingumas

Baudžiamojo kodekso 28 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog asmuo netraukiamas baudžiamajon atsakomybėn, jei baudžiamajame įstatyme numatyto nusikaltimo ar nusižengimo požymius formaliai atitinkančią veiką padarė gindamasis (ar gindamas) nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsinimosi ir neperžengdamas būtiniosios ginties ribų. Taigi, nurodyta, jog kėsinimasis turi būti pradėtas arba tiesiogiai gresiantis ir pavojingas.

Doktrinoje pažymima, kad pavojingu kėsinimusi laikomos tik tos veikos, kuriomis besikėsinantis asmuo siekia pažeisti ar pažeidžia baudžiamojo įstatymo saugomas vertybes, nurodytas BK 28 straipsnio 2 dalyje. Tai reiškia, kad tam, jog kėsinimasis būtų laikomas pavojingu, jis turi būti nukreiptas į asmens gyvybę, sveikatą, lytinę laisvę, nuosavybę, būsto neliečiamybę bei kitas vertybes, kurias gina įstatymas (Švedas *et al.*, 2019, p. 289). Be to, ginti galima ne tik savo, bet ir kitų asmenų, visuomenės ar valstybės interesus, tačiau veika, nuo kurios ginamasi, formaliai turi atitikti baudžiamojo nusižengimo ar nusikaltimo požymius. Verta pažymėti, kad ginant kitą asmenį ar jo teises nėra būtinas to asmens sutikimas tokiems veiksams (Prapiestis *et al.*, 2004, p. 182).

Atkreiptinas dėmesys, jog pavojingu kėsinimusi pripažįstamos tik tos baudžiamajame įstatyme numatytos veikos, kurios pasireiškia veikimu. Tai reiškia, kad būtiniosios ginties situacija yra tik tada, kai besikėsinantis asmuo savo aktyviais veiksmais tiesiogiai kelia grėsmę baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms. Vien provokuojantis ar pasyvus elgesys, pavyzdžiui, vengimas išlaikyti vaiką (BK 164 str.) ar kitos BK numatytos neveikimu pasireiškiančios veikos, savaime nėra laikomos pakankamu pagrindu būtiniosios ginties situacijai, nes jos nesukuria tiesioginio pavojaus, kuriam atremti reikėtų gynybos veiksmų (Švedas *et al.*, 2019, p. 289-290).

Baudžiamajame įstatyme nereikalaujama, kad kėsinimasis atitiktų nusikalstamos veikos sudėtį, t. y. visus objektyviuosius ir subjektyviuosius požymius. Kaip jau buvo aptarta, kėsinimasis laikomas pavojingu, kai besikėsinantis asmuo siekia pažeisti ar pažeidžia baudžiamojo įstatymo saugomas vertybes, kurios nurodytos BK 28 straipsnio 2 dalyje, taigi tokie subjektyvieji požymiai kaip subjektas ir kaltė įstatyme nėra numatyti kaip privalomi

ginties teisėtumo pripažinimui. Dėl šios priežasties baudžiamosios teisės doktrinoje daroma išvada, kad pavojingu kėsanimusi gali būti pripažinti veiksmai ir tų asmenų, kurie dėl kokių nors savo asmeninių savybių negali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Galima teigti, kad gynyba atitinka teisėtumo sąlygas ir tuo atveju, jei ginamasi nuo nepakaltinamų asmenų ar mažamečių, jei savo veiksmais jie siekia padaryti ar daro žalą minėtiems įstatymu saugomiems interesams (Švedas *et al.*, 2019, p. 290). V. Pavilionis ir R. Merkevičius nurodo, kad tokiais atvejais ginantis būtina vadovautis baudžiamosios teisės teorijoje išskiriamu humaniškumo principu, tai reiškia, jog turi būti siekiama padaryti kuo mažesnę žalą jų sveikatai, gyvybei ir kitiems įstatymu saugomiems gėriams, jei jos apskritai nėra įmanoma išvengti (Pavilonis, Merkevičius, 1999, p. 52-53). Pritartina, jog ginantis nuo tokio asmens, jei besiginančiajam jo būklė yra žinoma ar aiškiai suprantama, turėtų būti siekiama jam padaryti kuo mažiau žalos arba apskritai jos išvengti, tačiau svarbu pažymėti, kad netikėtoje situacijoje, kurioje kiekviena sekundė gali turėti lemiamą reikšmę, besiginantysis ne visais atvejais gali suprasti, jog į jį kėsinaisi tokių savybių turintis asmuo, todėl, kaip teigė ir minėti doktrinos atstovai, pagrįsta ir teisinga, kad pastangos padaryti kuo mažiau žalos yra ne įstatyme suformuota taisyklė, o baudžiamosios teisės teorijoje pateikiama rekomendacija.

Analizuojant pavojingumo požymio nustatymą teismų praktikoje, matyti, jog jis priklauso nuo kitų bylose vertinamų požymių: kėsimosi intensyvumo, naudojamų priemonių, puolančiojo ir besiginančiojo jėgų santykio, galimos žalos dydžio ir kitų aplinkybių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-73-654/2024, 2K-116-387/2024, 2K-245-976/2024). Siekiant nustatyti vienos iš būtinųjų teisėtumo sąlygų – kėsimo pavojingumo – egzistavimą, būtina įvertinti minėtų aplinkybių visumą, kadangi LAT jurisprudencijoje suformuota taisyklė, jog būtiniosios ginties situacijai konstatuoti nepakanka nustatyti, kad viena iš konflikto pusių yra fiziškai pajėgesnė, tai reiškia, jog toks faktas nėra pagrindas teigti, kad automatiškai yra pavojingas kėsinimasis. Taip pat, vien tai, kad tam tikras asmuo dėl savo vidinių savybių, pavyzdžiui, polinkio konfliktuoti, smurtauti, turimo teistumo ar kitų savybių, gali būti vertinamas kaip pavojingas, nesudaro situacijos, kurioje galima būtų gintis, nes šis baudžiamosios teisės institutas skirtas gintis nuo pavojingų kėsinimų, o ne nuo pavojingų asmenų. Teismų praktikoje pažymima, kad prasidėjęs ar tiesiogiai gresiantis pavojingas kėsinimas turi egzistuoti ir būti nepasibaigęs gynybos veiksmų atlikimo metu, o anksčiau įvykę konfliktai nei prasidėjusiu, nei tiesiogiai gresiančiu pavojingu

kėsinimusi negali būti laikomi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-96-303/2020, 2K-194-387/2021).

Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad kaltinami asmenys teismo prašo tarpusavio konfliktų metu jų padarytą žalą vertinti kaip atsaką į nukentėjusiųjų pavojingus veiksmus, t. y. kaip savo teisės į būtinąją gintį įgyvendinimą, nors ištyrus visus byloje surinktus įrodymus dažnai nustatoma, kad tokie konfliktai įvyko dėl praeityje kilusių nesutarimų ar abiejų pusių konfliktinio pobūdžio veiksmų. LAT, aiškindamas būtiniosios ginties teisėtumo reikalavimus, yra nurodęs, kad būtinoji gintis galima tik nuo pavojingo kėsinimosi, kai viena pusė nesiruošia panaudoti smurto, o smurtas panaudojamas netikėtai esant užpultam (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-96-303/2020, 2K-194-387/2021). Muštynės teismų praktikoje aiškinamos kaip specifinė konfliktinė situacija, kurioje besiginančiųjų nėra, o abi pusės laikomos puolančiosiomis, todėl, kai muštynių metu abi pusės naudoja fizinį smurtą ne gynybos, bet puolimo tikslais, teisė į būtinąją gintį nekyla, išskyrus atvejį, kai viena iš pusių muštynes nutraukia, o kita puola toliau (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-3-648/2021, 2K-124-719/2022, 2K-245-976/2024). Pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje sprendžiant klausimą dėl būtiniosios ginties situacijos pažymėta, jog byloje nustatyta, kad naktį po išgertuvių tarp neblaivių sugyventinių E. M. ir nukentėjusiojo A. K. kilo eilinis konfliktas, kuris peraugo į abipuses muštynes. Nors nustatyta, kad muštynių iniciatorius buvo A. K. (nukentėjusysis), nuteistoji taip pat aktyviais veiksmais įsitraukė į jas: ranka sudavė A. K. į veidą, vėliau, A. K. ją pradėjus taisyti po kambarį, ji nuo spintelės pagriebė virtuvinį peilį, juo dūrė A. K. į ranką ir taip sužalojo A. K. dešinę plaštaką ir dešinę dilbį. A. K. vėl pradėjus E. M. už plaukų taisyti po kambarį ir grasinti, kad nužudys, E. M. nuo stalo paėmė kitą peilį ir dūrė juo A. K. į krūtinę, padarydama jam mirtį sukėlusį sužalojimą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad abiejų instancijų teismai savo sprendimuose teisingai nurodė, kad šioje konfliktinėje muštynių situacijoje besiginančiųjų nebuvo – abi pusės buvo puolančiosios, todėl E. M. teisė į būtinąją gintį nekilo, o jos padaryta veika turi būti kvalifikuojama kaip nužudymas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96-303/2020). Kitoje kasacinėje nutartyje teismas pažymėjo, jog byloje nustatyta, kad N. S. buvo sužalotas per konfliktą, kurio metu abi pusės siekė išsiaiškinti tarpusavio nesutarimus panaudodamos fizinį smurtą, t. y. muštynėmis, kurių nei viena iš konflikto pusių galutinai ir besąlygiškai nebuvo nutraukusi, todėl, esant tokioms aplinkybėms, negalima teigti, kad sužalojimai padaryti veikiant būtiniosios ginties situacijoje (Lietuvos

Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-28-719/2025). Aptariant konfliktines situacijas, svarbu paminėti, kad teismas yra atkreipęs dėmesį, jog muštynių faktas pats savaime nepaneigia būtiniosios ginties situacijos buvimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-313/2012). Taigi, darytina išvada, jog vien tai, kad nustatyta, jog tarp asmenų kilo konfliktas, kuris vėliau peraugo į muštynes, nėra pakankamas pagrindas konstatuoti, kad nebuvo susidariusi būtiniosios ginties situacija, tačiau kiekvienu atveju teismas turi atsižvelgti į visus byloje surinktus įrodymus ir įvertinti jų visumą.

Atsižvelgiant į analizuotą ir aptartą teismų praktiką matyti, kad kiekvienu atveju teismas individualiai vertina visas reikšmingas aplinkybes. Tam, kad būtų nustatyta, jog kėsinimasis laikomas pavojingu ir atitinka būtiniosios ginties teisėtumui keliamas sąlygas, svarbu ne tik identifikuoti, į kokią vertybę jis nukreiptas, nustatyti tokius požymius kaip, pavyzdžiui, kėsinimosi intensyvumas, naudojamos priemonės, galimos žalos dydis, bet ir įvertinti jų visumą. Tik tuo atveju, jei nustatytų aplinkybių visuma laikoma pavojinga, teismas gali konstatuoti, kad kėsinimo veiksmai laikomi pavojingais baudžiamosios teisės prasme.

1.2.2. Kėsinimosi akivaizdumas

Įstatymo nuostata, kad kėsinimasis turi būti pradėtas ar tiesiogiai gresiantis, suponuoja išvadą, jog jis turi būti akivaizdus. Tokią išvadą patvirtina LAT, kuris, aiškindamas kėsinimosi akivaizdumo požymį, nurodo, jog akivaizdžiu laikomas toks kėsinimasis, kuris jau yra pradėtas ar tiesiogiai gresia besiginančiojo ar kito asmens teisėms, visuomenės ar valstybės interesams (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose 2K-7-326/2013, 2K-296-719/2020, 2K-248-495/2023). Baudžiamasis įstatymas asmenims leidžia gintis tol, kol kėsinamasi, o kėsinimasis baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje pripažįstamas akivaizdžiu ne tik tada, kai tiesiogiai gresia ar atliekami pavojingi veiksmai, pavyzdžiui, naudojamas fizinis smurtas, bet ir šiais atvejais: 1) kai pabaigos momentas besiginančiajam nėra aiškus; 2) kai kėsinimasis sustabdomas siekiant pagerinti jo sąlygas; 3) kai ginklai ar kiti daiktai, panaudoti užpuolimo metu, atitenka besiginančiajam (Pavilonis, Merkevičius, 1999, p. 61). Dėl šios priežasties, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas¹ yra pažymėjęs, kad vertinant būtiniosios ginties situaciją turi būti itin kruopščiai nustatoma pavojingo kėsinimosi

¹ Nors Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimai privalomosios galios teismams nebeturi, tačiau doktrininė jų reikšmė išlieka svarbi. Matyti, kad nutarimuose pateiktos nuostatos ir toliau nuosekliai taikomos teismų praktikoje.

pradžią bei pabaigą, nes teisingas šių aplinkybių nustatymas lemia tinkamą būtiniosios ginties įvertinimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato..., 1997). Kėsinimosi pradžia siejama su riba, kai kėsinimasis jau gali būti pripažįstamas akivaizdžiu remiantis dviem kriterijais. Pirmasis – kai žala jau yra daroma besiginančiojo ar kito asmens teisėms arba visuomenės ar valstybės interesams. Taip paprastai būna, kai nukentėjusieji patiria smūgius, sužalojimus, jie patys ar kiti asmenys mato užpuoliko išsitrauktą ginklą, girdi aiškiai išsakomus grasinimus ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-194-387/2021). Antrasis kriterijus – kai žala faktiškai dar nepadaryta, tačiau iš susiklosčiusios situacijos matyti aiški reali žalos grėsmė besiginančiojo, kito asmens ar visuomenės interesams. Tokios situacijos pavyzdžiu gali rankos įkišimas į kišenę tariamo ginklo ištraukimui, užsimojimas tam tikru įrankiu, peilio atlenkimas, pasikėsinimas įstumti asmenį į pavojingą situaciją (pavyzdžiui, per balkono kraštą) ar jo užspėdimas be galimybės pasitraukti, apsupimas kitų asmenų ir pan. Teismų praktikoje nėra reikalaujama, kad besiginantysis sulauktų pirmojo smūgio ir tik tada kėsinimasis būtų laikomas akivaizdžiu ir prasidėjusiu, todėl asmuo, manantis, kad jo (ar kitų) interesams gresia tiesioginis pavojus, iš esmės gali gintis (o dažnai ir privalo pradėti gintis) nelaukdamas, kol jam bus suduotas pirmas smūgis, nes jau po pirmojo puolančio asmens smūgio besiginantysis gali netekti galimybės gintis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-416-942/2016, 2K-296-719/2020, 2K-45-719/2022, 2K-261-511/2023).

Baudžiamosios teisės teorijoje, atsižvelgiant į LAT suformuotą praktiką, pabrėžiama, kad būtiniosios ginties situacijai konstatuoti būtina nustatyti ne tik kėsinimosi pradžią, bet taip pat ir pabaigą. Pabaiga pripažįstamas toks momentas, kai pavojingas kėsinimasis jau akivaizdžiai buvo atremtas ar pasibaigęs ir aiškiai nebuvo reikalo gintis, todėl vėlesni besiginančiojo veiksmai, padarant žalą kitam asmeniui, negali būti laikomi būtinąja gintimi. Doktrinoje nurodoma, kad besiginančiojo veiksmai tokiais atvejais gali pereiti į kitą baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės situaciją – asmens, padariusio nusikalstamą veiką, sulaikymą (Švedas *et al.*, 2019, p. 289-290). LAT vienoje iš nutarčių, peržiūredamas žemesnių instancijų teismų nuosprendžius ir sprendamas būtiniosios ginties situacijos klausimą, pažymėjo, kad nuteistojo A. L. veiksmai buvo atlikti įgyvendinant teisę į būtinąją gintį, nes kėsinimasis dar nebuvo pasibaigęs. Pagal teismų analizuotus įrodymus matyti, kad nukentėjusysis H. G. buvo apsvaigęs nuo alkoholio, agresyviai nusiteikęs ir pirmasis sudavė smūgius. Iš vaizdo įrašo matyti, kad A. L., norėdamas apsiginti, į šiuos veiksmus atsakė

smūgiais į H. G. galvos sritį ir pastūmė ją, dėl ko šis nukrito. LAT nurodė, kad vaizdo įrašė matoma situacija patvirtina, jog kėsinimasis buvo pavojingas, realus ir akivaizdus, jis nebuvo pasibaigęs, todėl A. L. veikė būtiniosios ginties situacijoje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-296-719/2020). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas, formuodamas praktiką, yra išaiškinęs teismams, kad pavojingas kėsinimasis negali būti laikomas pasibaigusiu vien dėl to, jog jis buvo laikinai sustabdytas. Tai reiškia, kad situacijose, kai besikėsinantysis, siekdamas tęsti puolimą, tik trumpam nutraukia savo veiksmus, pavyzdžiui, ieškodamas papildomų priemonių, tokių kaip ginklai ar kiti įrankiai, kurie galėtų palengvinti jo atliekamus neteisėtus veiksmus, pavojus vis dar išlieka, o besiginantis asmuo turi teisę tęsti gynybą. Be to, vien aplinkybė, kad besiginančiajam atitenka ginklai ar kiti daiktai, kuriuos besikėsinantis asmuo naudojo pavojingo kėsinimosi metu, automatiškai nereiškia, jog kėsinimasis jau yra pasibaigęs. Teismams taip pat buvo nurodoma, kad teisė į būtinąją gintį negali būti laikoma išnykusia, kai ginties veiksmai tęsėsi arba sekė tuoj po pavojingo kėsinimosi ir pagal faktines bylos aplinkybes besiginančiajam nebuvo aiškus jo pasibaigimo momentas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato..., 1997). Tačiau verta pažymėti, kad besiginančiojo veiksmai, kai pavojingas kėsinimasis jau akivaizdžiai buvo atremtas ar pasibaigęs ir aiškiai nebuvo reikalo gintis, o besiginantysis tai suprato, negali būti laikomi padaryti būtiniosios ginties situacijoje, todėl tokiu atveju atsakomybė už padarytus veiksmus atsiranda bendraisiais pagrindais (Prapiestis *et al.*, 2004, p. 184).

Taigi, akivaizdžiu kėsinimusi laikomas toks pavojingas veikimas, kuris jau prasidėjo arba tiesiogiai kelia pavojų besiginančiojo ar kito asmens teisėms, visuomenės bei valstybės interesams. Akivaizdumo požymis pripažįstamas ne tik tada, kai tiesiogiai pažeidžiamos įstatymo saugomos vertybės, bet ir kai egzistuoja aiški ir reali žalos grėsmė. Kėsinimuisi pasibaigus arba asmeniui jį atrėmus, ir suprantant, kad aiškiai nebėra reikalo gintis, kėsinimasis nelaikomas akivaizdžiu.

1.2.3. Kėsinimosi realumas

Trečioji doktrinoje ir teismų praktikoje su kėsinimusi siejama sąlyga – realumas. Kėsinimasis laikomas realiu, kai jis egzistuoja objektyviai, o ne besiginančiojo vaizduotėje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-245-976/2024, 2K-37-788/2025). LAT jurisprudencijoje pažymėta, kad užpuolimo neteisėtumas, netikėtumas, neretai

ir įžūlumas, tiesioginis kėsanimasis ar sudarymas realaus pavojaus sveikatai, gyvybei ir kitoms teisėms, sukelia asmenims stresinę būseną, netikėtumo situaciją, todėl asmuo, matydamas, kad prieš jį gali būti panaudotas fizinis smurtas, ir pasiėmęs priemonę tam smurtui atremti, turi teisę į būtinąją gintį, kai pavojingas kėsanimasis prasideda realiai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-48-495/2024). Kadangi kiekviena situacija vertinama individualiai ir priklauso nuo konkretaus atvejo faktinių aplinkybių, įstatyme nėra pateikta bendra taisyklė, kuria vadovaujantis būtų galima nustatyti kėsinimosi realumo egzistavimą. Teismų praktikoje vadovaujamasi nuostata, jog, vertinant būtiniosios ginties situaciją, svarbu, kad besiginančiam asmeniui (vis dar) grėstų realus pavojus, todėl asmuo, išvengęs galimo pavojaus, pavyzdžiui, pasišalinęs iš konflikto vietos, praranda teisę remtis būtinąja gintimi ir tuo pateisinti vėlesnius savo puolimo veiksmus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-194-387/2021).

Suprantama, kad dėl situacijos netikėtumo ne kiekvienu atveju besiginantis asmuo gali aiškiai suprasti, ar pavojus realiai egzistuoja, todėl yra suformuota teismų praktika dėl tokių situacijų, kai asmuo ginasi nuo realiai neegzistuojančio kėsinimosi. Tais atvejais, kai asmuo klaidingai įvertina aplinkybes ir įžvelgęs pavojų pradeda nuo jo gintis, tačiau pavojingas kėsanimasis realiai neegzistuoja, susidaro tariamosios ginties situacija (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-38-788/2020). Klaidingas situacijos suvokimas gali susidaryti dėl neteisingai įvertintų nukentėjusiojo asmens veiksmų, neteisingai vertinamų pašalinių asmenų veiksmų ar netinkamai įvertintų kėsinimosi pradžios ar pabaigos momentų (Pavilonis, Merkevičius, 1999, p. 66). Baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje pateikiamas nustatytas tariamosios būtiniosios ginties sprendimo mechanizmas, kurį teismai naudoja tokioms situacijoms spręsti (Švedas, 2019, p. 291). Nustačius, jog veika padaryta tariamosios ginties situacijoje, jos metu padaryta žala kitam asmeniui laikoma padaryta esant būtinajai ginčiai. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad tariamoji gintis neužtraukia baudžiamosios atsakomybės ir yra traktuojama kaip būtinoji gintis tik pateisinamos klaidos atveju, t. y. kai susidariusios įvykio aplinkybės leido asmeniui pagrįstai manyti, kad egzistuoja pavojingas kėsanimasis, ir kai jis neturėjo bei negalėjo suvokti, jog kėsinimosi iš tikrųjų nėra. Kitaip vertinami atvejai, jei besiginantysis suklydo vertindamas kito asmens elgesį kaip pavojingą kėsinimąsi, nors, esant toms pačioms sąlygoms, galėjo ir turėjo išvengti klaidos. Tokioje situacijoje jo veiksmai kvalifikuojami kaip neatsargi nusikalstama veika (Prapiestis *et al.*, 2004, p. 185). LAT jurisprudencijoje suformuota nuostata, jog tais atvejais, kai pagrindo

įžvelgti pavojingą kėsinimąsi apskritai nebuvo ir asmuo iš baimės ar dėl nepagrįsto įtarumo vis dėlto padarė žalos kitam asmeniui, tokia veika negali būti laikoma kaip padaryta tariamosios ginties situacijoje ir turi būti kvalifikuota kaip tyčinis nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas, jei atitinka konkrečius veikos sudėties požymius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-602/2011, 2K-38-788/2020).

LAT jurisprudencijoje suformuota taisyklė, kad būtiniosios ginties atveju besiginančio asmens subjektyvus situacijos pavojingumo suvokimas negali būti vertinamas kaip neginčijama aplinkybė ir nurodoma, jog, vien tai, kad asmuo tam tikroje socialinėje situacijoje mano, kad jo teisėms kyla pavojus, savaime nereiškia, kad tas pavojus realiai egzistuoja. Pavyzdžiui, byloje nustatyta, kad D. S., atėjus kaimynui D. Š. pareikšti pretenzijų dėl remonto metu keliamo triukšmo, jis pastarąjį pastūmė, dėl to D. Š. parkrito ir jam buvo nustatytas dešinio žastikaulio priekinis išnirimas, t. y. nesunkus sveikatos sutrikdymas. Nuteistasis D. S. teigė, kad D. Š. pasikėsino į jo būsto neliečiamumą, todėl veiksmus atliko veikdamas būtiniosios ginties ribose. Šioje byloje kasacinis teismas pritarė apeliacinio teismo išvadai, kad realus pavojus kasatoriaus būsto neliečiamumui nebuvo kilęs, kasatorius suprato, kad nukentėjusysis atėjo išsiaiškinti dėl skleidžiamo triukšmo, todėl jo veiksmai panaudojant fizinę jėgą ir išstumiant nukentėjusį iš buto buvo pertekliniai, o padaryta veika kvalifikuotina kaip nusikalstama pagal BK 139 straipsnio 1 dalį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Nr. 2K-275-689/2019).

Apžvelgus teismų jurisprudencijoje ir baudžiamosios teisės doktrinoje bei įstatyme nurodytus reikalavimus kėsinimuisi, galima daryti išvadą, kad kėsinimasis, nuo kurio galima gintis, turi būti pažeidžiantis įstatymų saugomas vertybes, realus, jau daromas ar neišvengiamai gresiantis. Tik tokioms sąlygoms pasireiškiant objektyviai, o ne remiantis besiginančio asmens baime ar prielaidomis, galima naudotis būtinąja gintimi. Jei šių sąlygų nėra, bet asmuo sukelia padarinius, numatytus baudžiamajame įstatyme, nelaikoma, kad jis naudojasi teise į būtinąją gintį, todėl dėl padarytos žalos asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.

1.2.4. Žala padaroma besikėsinančiajam

Ginantis nuo netikėto užpuolimo ir siekiant apsaugoti savo (ar kitų) teises, paprastai užpuolikui padaroma žala, kuri pasireiškia fizinio skausmo sukėlimu, sveikatos sutrikdymu, turto

sugadinimu ar sunaikinimu, o tam tikrais atvejais ir net gyvybės atėmimu. Įstatymas gina ne tik besiginančiojo, bet ir besikėsinančiojo teises. Todėl reikalavimai yra susiję ne tik su kėsanimusi, bet ir su gynyba, kuri laikoma teisėta tik tuo atveju, jei atitinka nustatytas teisėtumo sąlygas. Baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje suformuota taisyklė, jog atremiant pavojingą kėsimąsi tokia žala gali būti padaryta tik besikėsinančiajam asmeniui. Taigi, atliekant gynybos veiksmus, jais negali būti pažeistos trečiųjų asmenų įstatymo saugomos teisės.

Įstatymas nereikalauja, kad ginantis padaryta žala atitiktų tą, kurią užpuolikas kėsinosi padaryti besiginančiajam. Baudžiamajame įstatyme, teismų jurisprudencijoje ir baudžiamosios teisės doktrinoje nenustatyta, kad atremiant kėsimąsi gali būti pažeistos tik analogiškos besikėsinančiojo vertybės, į kurias buvo nukreipti ir jo veiksmai prieš besiginantį asmenį, taigi, nėra reikalaujama, kad siekiant apsaugoti savo nuosavybę, žala būtų padaryta tik kito asmens turtui, todėl tokioje situacijoje teisėta pažeisti ir kitas užpuoliko teises, pavyzdžiui, sutrikdyti jo sveikatą. Taigi, kokybės ir kiekybės požiūriu padaryta žala gali neatitikti tos, kuri grėsė dėl pasikėsینimo – ji gali būti didesnė (Švedas *et al.*, 2019, p. 292). Padaryta ir išvengta žala vertės požiūriu gali būti sunkiai palyginamos, todėl dviejų vertybių susidūrimas, vertinant atsiribojus nuo kitų faktinių aplinkybių, negali versti pripažinti būtiniosios ginties nei teisėta, nei neteisėta. Vienintelė įstatyme apibrėžta taisyklė - draudžiamas akivaizdus neatitikimas tarp gynybos ir kėsinosi, t. y. jo pobūdžio ir pavojingumo (Pavilonis, Merkevičius, 1999, p. 70).

1.2.5. Žala padaroma atremiant pavojingą kėsimąsi

Baudžiamojo įstatymo 28 straipsnio 2 dalyje pateiktas sąrašas teisių ir interesų, kuriuos asmuo gali ginti veikdamas būtiniosios ginties situacijoje. Nurodyta, jog asmuo gali ginti save ar kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus. Taigi, tokios formuluotės kaip „save ar kitą asmenį“, „kitas teises“, parodo, kad nėra pateiktas baigtinis galimų ginti veikų sąrašas. Vertindami įstatyme įtvirtintą teisę ginti „save ar kitą asmenį“, V. Pavilonis ir R. Merkevičius pažymi, kad kėsinimasis į asmenį kaip teisinę vertybę nelemia tik gyvybės, kūno ar sveikatos neliečiamybės gynimo. Tokio požymio turinys apima ir daugelį kitų asmeninių bei moralinių asmenybės, kaip teisinės vertybės, aspektų, kurie saugomi tarptautiniais ir nacionaliniais teisės aktais: sveikatą, gyvybę, seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, laisvės ribojimo neleistinumą ir kitus teisinius gėrius.

Pritartina minėtų baudžiamosios teisės atstovų išsakytai nuomonei, jog baigtinis teisių, kurias galima (ar draudžiama) ginti, išvardijimas įstatyme sukeltų praktinių problemų. Pirmiausia dėl to, jei asmenims būtų žinoma, kad galima ginti tik tam tikras savo teises, tačiau tikslaus jų sąrašo nežinotų, galima situacija, kai asmuo, nors ir turėjo teisę bei pagrindą tai daryti, tačiau negynė savo interesų, nes nežinojo tikslaus jų sąrašo. Taip pat, iš kėsینimosi, bent jau pradinėje jo stadijoje, ne visais atvejais iškart galima suprasti, kokią vertybę juo siekiama pažeisti. Dėl šių aplinkybių darytina išvada, kad BK 28 straipsnio 2 dalyje pateiktas būtinios ginties situacijoje ginamų teisių ir interesų sąrašas yra pakankamas (Pavilonis, Merkevičius, 1999, p. 72-73).

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje nustatyta, jog pagal 2 straipsnio 2 dalies a punktą gyvybės atėmimas nėra laikomas pažeidimu, jei tai padaroma nepanaudojant daugiau jėgos, negu neišvengiamai būtina ginant kiekvieną asmenį nuo neteisėto smurto. Tarptautiniais ir nacionaliniais teisės aktais ginamos visų asmenų teisės, taigi, ir besikėsinančio asmens, todėl nereikia, kad bet kurią savo teisę ar kitą įstatymo saugomą vertybę galima ginti bet kuriomis sąlygomis (Pavilonis, Merkevičius, 1999, p. 73). Antroji baudžiamosios teisės doktrinoje gynybai priskiriama teisėtumo sąlyga, jog žala turi būti padaroma atremiant pavojingą kėsинimąsi (Prapiestis *et al.*, 2004, p. 185). Pavojingumą lemia ne kėsинimosi į tam tikrą konkretų teisinį gėrį faktas, bet tai, kad apskritai kėsинamasi į teisės saugomą, teisinį gėrį bei tai, kad kaltininkas, žinodamas baudžiamojo įstatymo draudimą arba jo nežinodamas, kėsинasi į jį pažeisti (Pavilonis, Merkevičius, 1999, p. 81).

Teismų praktikoje ir doktrinoje išskirtos situacijos, kai nelaikoma, jog žala padaryta atremiant pavojingą kėsинimąsi. Pažymima, kad būtinios ginties nuostatos netaikomos esant ginties provokacijai – tokiems asmens veiksams, kuriais tyčia siekiama iššaukti kito asmens pavojingus veiksmus, į kuriuos galėtų atsakyti prisidengdamas būtinąja gintimi. Kadangi išprovokuoto asmens elgesys nėra netikėtas, priešingai – yra suplanuotas ir lauktas, ginties provokacija negali būti vertinama pagal būtinios ginties taisykles, nes ji sudaro vieningą tyčinio nusikaltimo planą (Prapiestis *et al.*, 2004, p. 188). Primintina, jog LAT yra nurodęs, kad pavojingas kėsинimasis yra tada, kai viena pusė nėra pasirengusi panaudoti smurto ir yra netikėtai užpulta, o kita pusė aktyviais veiksmais kėsинasi į tam tikras įstatymo saugomas vertybes, todėl muštynių metu, kai abi pusės pripažįstamos puolančiosiomis, nei vienos iš jų veiksmai nėra laikomi pavojingais, išskyrus atvejį, kai viena iš pusių muštynes nutraukia, o kita toliau atlieka puolimo veiksmus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose

bylose Nr. 2K-3-648/2021, 2K-124-719/2022, 2K-245-976/2024). Taigi, jei žala padaroma aktyviais veiksmais dalyvaujant abipusėse muštynėse, ji nebus laikoma kaip padaryta atremiant pavojingą kėsinimąsi.

1.2.6. Neperžengtos būtiniosios ginties ribos

Įstatyme, baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų jurisprudencijoje išskiriama paskutinė būtiniosios ginties teisėtumo sąlyga – reikalavimas, kad nebūtų peržengtos jos ribos. V. Pavilionio ir R. Merkevičiaus nuomone, ši sąlyga turėtų būti vertinama ne kaip viena iš apibūdinančiųjų gynybos sąlygas, tačiau jai reikėtų suteikti savarankišką reikšmę, kadangi būtiniosios ginties teisėtumą lemia ne tik puolimas ir gynyba, bet ir atitinkamas jų tarpusavio santykis (Pavilonis, Merkevičius, 1999, p. 69). Teismai, spręsdami, ar konkrečiu atveju buvo susiklosčiusi būtiniosios ginties situacija, nurodo, jog tik nustačius pirmąsias keturias būtiniosios ginties teisėtumo sąlygas, reikia nustatyti, ar nebuvo peržengtos būtiniosios ginties ribos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-73-654/2024, 2K-7-48-495/2024).

Darytina išvada, kad žala, padaryta abipusių muštynių metu (išskyrus atvejus, kai viena iš pusių tokius veiksmus nutraukia, o kita puola toliau) ar esant ginties provokacijai, nelaikoma teisėta ir jai negali būti taikomos būtiniosios ginties nuostatos. Asmens sukelti padariniai vertinami kaip teisėti ir padaryti būtiniosios ginties situacijoje tada, kai kėsinimasis buvo pavojingas, realus ir akivaizdus, o nukentėjusiajam žala, atitinkanti kėsinimosi pobūdį ir pavojingumą, padaryta atremiant jo pavojingą kėsinimąsi ir neperžengiant būtiniosios ginties ribų.

2. BŪTINOSIOS GINTIES RIBŲ PERŽENGIMO SĄLYGOS

Baudžiamajame įstatyme ir teismų praktikoje nėra reikalaujama, jog besiginančiojo veiksmai ar panaudotos priemonės būtų proporcingi puolimui, taip neribojant asmens galimybės apginti savo ar kitų teisėtus interesus, tačiau įstatymo leidėjas įtvirtino tam tikras esmines sąlygas, kurių visumai esant laikoma, kad buvo peržengtos būtiniosios ginties ribos. Baudžiamojo kodekso 28 straipsnio 3 dalyje įstatymų leidėjas nurodo, jog būtiniosios ginties ribų peržengimas yra tuo atveju, kai tiesiogine tyčia nužudoma arba sunkiai sutrikdoma sveikata, jeigu gynyba aiškiai neatitiko kėsिनimosi pobūdžio ir pavojingumo. Būtiniosios ginties ribų peržengimu laikomi tie atvejai, kai yra visos būtiniosios sąlygos vienu metu: 1) sunkiai sutrikdoma asmens sveikata arba jis nužudomas; 2) tokia veika padaroma tiesiogine tyčia; 3) gynyba aiškiai neatitinka kėsिनimosi pobūdžio ir pavojingumo (Prapiestis *et al.*, 2004, p. 186). Taigi, kai nukentėjusiajam, t. y. asmeniui, kuris pažeidė ar siekė pažeisti kito asmens teises, visuomenės ar valstybės interesus, tyčia padaroma aiškiai didesnė žala, negu vertos ginamos vertybės ar interesai, į kuriuos buvo kėsिनtasi, ir kėsिनimuisi atremti buvo panaudotos priemonės, kurios konkrečioje situacijoje nebuvo būtinios, laikoma, kad peržengtos būtiniosios ginties ribos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-48-495/2024). Kaip buvo aptarta ankstesnėje šio darbo dalyje, būtiniosios ginties ribų peržengimo konstatavimui būtina, kad egzistuotų būtiniosios ginties situacija. LAT, vienoje iš baudžiamųjų bylų vertindamas žemesnių instancijų priimtus sprendimus, nurodė, kad jie padarė pagrįstą išvadą, jog nagrinėjamu atveju būtiniosios ginties situacija, taigi ir teisė į būtinąją gintį, nuteistajai nekilo, o peržengti būtiniosios ginties ribas galima tik esant būtiniosios ginties situacijai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96-303/2020). Taigi, tik tais atvejais, kai teismas nustato, jog asmens veiksmai padaryti veikiant būtiniosios ginties situacijoje, gali būti sprendžiamas klausimas, ar nebuvo peržengtos būtiniosios ginties ribos.

2.1. Sunkiai sutrikdoma sveikata ar atimama gyvybė

Viena iš trijų įstatyme numatytų privalomųjų sąlygų būtiniosios ginties ribų peržengimo konstatavimui yra padariniai – asmens sunkus sveikatos sutrikdymas ar nužudymas. Iš šios įstatymo nuostatos galima daryti išvadą, kad tais atvejais, kai ginantis besikėsिनančiam

asmeniui sukeliamas fizinis skausmas, padaromas nežymus ar nesunkus sveikatos sutrikdymas, ar sukeliami kiti padariniai, nesusiję su sveikatos sutrikdymu, pavyzdžiui, sugadinamas turtas, būtiniosios ginties ribos nebus peržengtos, nes neegzistuoja viena iš būtinųjų sąlygų. Manytina, jog toks reguliavimas, kai būtiniosios ginties ribos laikomos peržengtomis tik sunkiai sutrikdžius asmens sveikatą arba jį nužudžius, t. y. baudžiamoji atsakomybė taikoma tik už sunkiausius padarinius, yra teisingas. Autorės nuomone, besigynusio asmens traukimas baudžiamojon atsakomybėn tik už sunkiausius padarinius ir tik tada, kai jie padaromi tiesiogine tyčia, ir aiškiai neatitinka kėsinosi pobūdžio ir pavojingumo, tinkamai įgyvendina būtiniosios ginties koncepciją, kuria asmenims suteikiama teisė gintis nuo jų teisėtus interesus siekiančių pažeisti asmenų, bet tuo pačiu neleidžia piktnaudžiauti šiuo institutu.

Baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, jog baudžiamąjį įstatymo atžvilgiu nesvarbu, ar žala, padaryta besikėsinančiajam būtiniosios ginties situacijoje yra mažesnė, ar didesnė už žalą, kurią šis kėsinosi padaryti (Drakšas, 2002, p. 40; Švedas *et al.*, 2019, p. 292). R. Drakšas pažymėjo, jog rizika, kylanti iš gynybinio poelgio, tenka užpuolikui ir negali būti perkelta užpultajam. Asmuo, kėsindamasis į kito asmens turtą, sveikatą ar gyvybę, suvokia, kad elgiasi neteisėtai, ir grasina norėdamas, kad grasinimas užpultojo būtų laikomas tikru. Todėl besikėsindamas asmuo turi suprasti ir tai, kad toks jo elgesys paskatins imtis atitinkamų gynybos priemonių. Sąmoningai rizikuodamas ne tik savo sveikata, bet ir gyvybe, neatsisako nusikalstamo elgesio, būtent dėl to jis ir privalo prisiimti atsakomybę dėl visų tokioje situacijoje atsiradusių padarinių. Tuo tarpu asmuo, kuris gina savo ar kitų asmenų pažeidžiamas ar siekiamas pažeisti teises, turi teisę gintis visomis turimomis ar pasiekiamomis gynybos priemonėmis. Svarbu, kad nebūtų peržengtos būtiniosios ginties ribos. Taigi, minėto teisės mokslininko nuomone, galima konstatuoti, kad esant tam tikroms aplinkybėms besiginantysis teisėtai gali ne tik sutrikdyti užpuoliko sveikatą, bet ir atimti jam gyvybę (Drakšas, 2002, p. 40, 42-43).

Sunkaus sveikatos sutrikdymo samprata ir atsakomybė už jį yra reglamentuota BK 135 straipsnyje. Pagal šio straipsnio 1 dalį sunkiu sveikatos sutrikdymu bus laikoma tokia žala, dėl kurios asmuo neteko regos, klausos, kalbos, vaisingumo, nėštumo ar kitaip buvo sunkiai suluošintas, susirgo sunkia nepagydoma ar ilgai trunkančia liga, realiai gresiančia gyvybei ar stipriai sutrikdančia žmogaus psichiką, arba prarado didelę dalį profesinio ar bendro darbingumo, arba buvo nepataisomai subjaurotas nukentėjusio asmens kūnas. Plačiau

kiekvienas iš šių padarinių yra aiškinamas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos, teisingumo ir socialinės apsaugos ir darbo ministrų priimtame įsakyme „Dėl Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo“ (Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro..., 2003). III-iojo skyriaus 5 punkte išsamiai apibrėžta, kokiais atvejais konstatuojamas sunkus sveikatos sutrikdymas. Svarstyta, ar visais sunkaus sveikatos sutrikdymo atvejais turėtų būti konstatuojamas būtiniosios ginties ribų peržengimas. Vienas iš atvejų, kai laikoma, jog buvo padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas, yra susargdinimas ilgai trunkančia liga, sukeliančia realią grėsmę gyvybei. Svarstyta, ar tais atvejais, kai dėl sukeltos ligos nukentėjusiojo gyvybei grėsmė nebuvo kilusi, būtiniosios ginties ribos turėtų būti laikomos peržengtomis. Svarbu pažymėti, kad sveikatos sutrikdymo faktą ir mastą nustato teismo medicinos ekspertai, vadovaudamiesi minėtomis taisyklėmis. Taigi, teismas, priimdamas galutinį sprendimą dėl būtiniosios ginties ribų (ne)peržengimo, konkrečiu atveju sprendžia, ar tokia padaryta žala atitinka kėsinosi pobūdį ir pavojingumą.

Be sunkaus sveikatos sutrikdymo, kaip besiginančio asmens veiksmų sukulto padarinio, būtiniosios ginties ribų peržengimo klausimas sprendžiamas ir tada, kai kėsinosi veiksmus atlikęs asmuo nužudomas. Įstatymo leidėjas BK 129 straipsnyje nustato atsakomybę už žmogaus nužudymą, tačiau nužudymo sąvokos nepateikia. Atsižvelgiant į tai, kad veika, dėl kurios atsiranda tokie patys padariniai (žmogaus mirtis), BK yra išskirta į atskirą 132 straipsnį, kuriame nustatyta baudžiamoji atsakomybė už neatsargų gyvybės atėmimą, darytina išvada, jog nužudymas galimas tik veikiant tyčia.

Nors nužudymo sąvoka BK tiesiogiai neapibrėžta, jos turinys atskleidžiamas baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Doktrinoje kai kurie autoriai nužudymą aiškina kaip neteisėtą gyvybės atėmimą kitam asmeniui, siedami jį su biologine mirtimi (Abramavičius *et al.*, 2009, p. 111-112). A. Milinis, atlikęs nacionalinės bei užsienio valstybių baudžiamosios teisės doktrinos bei teisinio reglamentavimo analizę, yra pažymėjęs, jog nužudymu gali būti laikomas tik tyčinis, neteisėtas gyvybės atėmimas kitam žmogui (Milinis, 2009, p. 60).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas yra nurodęs, kad nužudymas yra tyčinis kito žmogaus gyvybės atėmimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato..., 2004). Teismų praktikoje pažymima, kad tyčinis neteisėtas gyvybės atėmimas gali būti padaromas tiesiogine arba netiesiogine tyčia (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-36-594/2024). Taigi, remiantis įstatyme, baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų

jurisprudencijoje suformuota taisykle, nužudymas padaromas tik tyčia, tačiau sprendžiant būtiniosios ginties ribų peržengimo klausimą svarbu nustatyti, ar savo (ar kitų) teises gynęs asmuo veikė tiesiogine tyčia, kadangi, remiantis BK 28 straipsnio 3 dalimi, tik nustačius šią kaltės formą ir rūšį laikoma, kad asmuo peržengė būtiniosios ginties ribas.

Teismų jurisprudencijoje nurodoma, jog įstatymas, nors ir neriboja asmens gynybai naudojamų priemonių ir jų pobūdžio, tačiau riboja žmogaus sveikatai padaromą žalos dydį, kuris turi rodyti aiškų neatitikimą tarp tos žalos, kuri padaryta ar galėjo būti padaryta besigynusiam asmeniui, ir žalos, kuri realiai padaryta pasikėsinusiam asmeniui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-207-1073/2018, 2K-7-48-495/2024). Besigynusio asmens padaryta žala, kuri vertinama sprendžiant būtiniosios ginties peržengimo klausimą, yra į teisėtus interesus pasikėsinusio asmens nužudymas arba sunkus jo sveikatos sutrikdymas. Užpuoliko sunkus sveikatos sutrikdymas ar nužudymas pripažįstami kaip viena iš sąlygų būtiniosios ginties ribų peržengimui tik tada, kai nustatoma, kad gynęsis asmuo veikė tiesiogine tyčia ir tokia jo gynyba aiškiai neatitiko kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo. Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad šis kriterijus vertinamas lyginant, kokia žala patirta (ar galėjo būti patirta) ir padaryta, t. y. lyginami besigynusio ir puolusio asmens padaryti sužalojimai vienas kitam. Pavyzdžiui, vienoje iš kasacinių nutarčių teismas pažymėjo, jog apkaltinamąjį nuosprendį priėmęs teismas padarė teisingą išvadą, kad J. M., durdamas peiliu M. S. į pilvą ir taip sąmoningai sunkiai jį žalodamas, pasirinko neadekvačią gynybą į M. S. panaudotą kėsینimąsi, kuris pasireiškė suduodant smūgius rankomis ir padarant nežymų sveikatos sutrikdymą, ir taip peržengė būtiniosios ginties ribas. Taigi, teismas nurodė, kad ginantis padaryta tokia žala, kaip sunkus sveikatos sutrikdymas, aiškiai neatitiko kėsینimosi padaryto nežymaus sveikatos sutrikdymo, todėl asmuo, padaręs sunkų sveikatos sutrikdymą, peržengė būtiniosios ginties ribas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-350-222/2015). Kitoje byloje, kurioje besigynusiam M. O. buvo suduoti du smūgiai bei atimtos jo bankinės mokėjimo kortelės, taigi, buvo kėsینamasi į jo sveikatą bei turtą, teismas nurodė, jog M. O. tiesiogiai gresiantis pavojingas kėsینimasis šioms teisiniams gėriams nebuvo toks pavojingas, kad jį būtų galima atremti tik peiliu suduodant smūgius į nukentėjusiųjų gyvybiškai svarbias vietas – krūtinę ir kaklą, ir taip juos nužudant. Taigi, šioje byloje teismas konstatavo, kad būtiniosios ginties ribos buvo peržengtos dėl to, nes besigynusiam padaryta žala aiškiai neatitiko užpuolikams padarytos žalos, t. y. atimtų jų gyvybių. Atsižvelgiant į tai, kad buvo kėsینamasi į M. O. turtą (byloje nustatyta, kad asmenys

reikalavo jiems perduoti pinigus bei bankines mokėjimo korteles, vėliau pasakyti jų PIN kodus), o vėliau ir sveikatą (sudavė ne mažiau kaip du smūgius į galvos sritį), taip pat, atsižvelgiant į tai, kad į M. O. turtą bei sveikatą kėsinosi keletas asmenų, manytina, kad tiesioginis pavojus šiems teisiniams gėriams buvo pakankamai pavojingas, kad jam atremti panaudota gynyba ir ja sukelta žala būtų laikoma padaryta neperžengiant būtiniosios ginties ribų (Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-18-307/2022).

Besikėsinančiojo sunkus sveikatos sutrikdymas ar jo nužudymas yra tik viena iš būtiniosios ginties ribų peržengimo sąlygų. Pažymėtina, jog ne visais atvejais, net ir esant minėtiems padariniams, laikoma, kad asmuo gindamasis peržengė būtiniosios ginties ribas. Teismų praktikoje pasikėsinusio asmens sunkiai sutrikdyta sveikata ar net nužudymas gali būti pripažinti kaip padaryti būtiniosios ginties ribose. Taip yra tais atvejais, kai teismas nustato, kad tokia besiginusio asmens gynyba ir ja padaryta žala atitiko nukentėjusiojo kėsinosi pobūdį ir pavojingumą. Pavyzdžiui, byloje, kurioje nustatyta, kad buvo nužudytas intensyviai fiziškai smurtavęs R. S., teismas padarė išvadą, jog būtiniosios ginties ribos nebuvo peržengtos. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad T. S. veikimas, t. y. peilio panaudojimas į gyvybiškai pavojingą pilvo sritį ginantis nuo pavojingo, realaus ir akivaizdaus neblaivaus bei agresyvaus vyro intensyvaus fizinio smurtavimo (kėsinosi į jos sveikatą), rodo, kad gynyba atitiko kėsinosi pobūdį ir pavojingumą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-48-495/2024). Iš šios bei prieš tai aptartų teismų praktikos pavyzdžių matyti, kad nors įstatyme nėra nustatytas reikalavimas, jog ginantis gali būti pažeidžiamos tik alternatyvios vertybės į kurias kėsinamasi, tačiau teismas, kiekvienu atveju situaciją vertindamas individualiai, turi nustatyti, ar tarp žalos, kuri padaryta ar galėjo būti padaryta kėsinant, ir žalos, kuri padaryta ginantis, nėra aiškaus neatitikimo.

„Gyvybės kitam atėmimas, kaip adekvačios reakcijos į akivaizdų pavojų rezultatas, yra tai ne tiek mirties, kiek gyvybės ir išlikimo klausimas. Gynimasis nuo neteisėto smurto turi savo kainą. Ši kaina – tai sveikatos, kūno vientisumo ar gyvybės atėmimas tam, kuris kėsina į paties besiginančiojo, jo artimųjų sveikatą, gyvybę arba nuosavybę“ – teigė K. Jovaišas (Jovaišas, 2008, p. 36). Pritariant šiai baudžiamosios teisės doktrinoje pateiktai minčiai, svarbu pažymėti ir tai, kad besiginantis asmuo netikėtoje situacijoje dažnai turi tik keletą sekundžių suvokti situaciją ir pasirinkti savo veiksmus, be kita ko, jis nesirenka gynybos laiko ir vietos, sulaukęs kėsinosi gali būti sutrikęs ar susijaudinęs, dėl ko gali būti sudėtinga (ar netgi neįmanoma) įvertinti kėsinosi pavojingumą ir pasirinkti tinkamas gynybos priemones

(Švedas *et al.*, 2019, p. 293). Iš aptartų baudžiamųjų bylų matyti, kad turime teisingos praktikos pavyzdžių, kai teismai, net ir esant sunkiausiems padariniams, susiklosčiusią situaciją vertina atsižvelgdami į minėtas aplinkybes.

Taigi, jei užpuolikai padaromas nežymus ar nesunkus sveikatos sutrikdymas, nėra laikoma, kad tokia žala padaryta peržengiant būtiniosios ginties ribas, nes nėra vienos iš trijų būtinųjų sąlygų – sunkaus sveikatos sutrikdymo ar nužudymo. Tačiau, net ir tais atvejais, kai savo ar kitų teises gynęs asmuo užpuolikai padarė sunkų sveikatos sutrikdymą ar atėmė jam gyvybę, bet tokie jo veiksmai nebuvo padaryti veikiant tiesiogine tyčia ir/ar nustatyta, kad tokia gynyba atitiko kėsinimosi pobūdį ir pavojingumą, baudžiamoji atsakomybė asmeniui nekyla, nes laikoma, kad jis tinkamai įgyvendino teisę į būtinąją gintį.

2.2. Veikos padarymas tiesiogine tyčia

Antroji įstatyme nustatyta privalomoji sąlyga būtiniosios ginties ribų peržengimo konstatavimui – sunkaus sveikatos sutrikdymo arba nužudymo padarymas tiesiogine tyčia. Iš šios įstatymo nuostatos darytina išvada, kad tais atvejais, kai besikėsinančiajam žala padaryta dėl neatsargumo ar veikiant netiesiogine tyčia, būtiniosios ginties ribos nėra peržengtos, kadangi neegzistuoja viena iš trijų būtinųjų sąlygų.

Baudžiamojo kodekso 15 straipsnio 2 dalis nustato, jog nusikaltimas yra padarytas tiesiogine tyčia, jeigu jį darydamas asmuo 1) suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį ir norėjo taip veikti; 2) suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti šiame kodekse numatyti padariniai, ir jų norėjo. Taigi, kadangi būtiniosios ginties ribų peržengimo klausimas sprendžiamas tik nukentėjusiojo asmens sunkaus sveikatos sutrikdymo ar nužudymo atveju, remiantis aptariama įstatymo nuostata, būtiniosios ginties ribų peržengimo atveju turi susiklostyti situacija, kai besiginantis asmuo suvokia, kad savo veiksmais kėsina į kito asmens (užpuoliko) sveikatą ar gyvybę, numato, kad dėl jo veikimo besikėsinantį asmuo gali mirti arba jam gali būti sunkiai sutrikdoma sveikata, ir to nori. Manytina, kad toks BK 28 straipsnio 3 dalies reglamentavimas, t. y. nustatymas, kad būtiniosios ginties ribos peržengiamos tada, kai besiginantysis tiesiogine tyčia sukelia nurodytus padarinius, yra teisingas. Veikdamas šia kaltės forma asmuo suvokia, kad gindamasis kitomis priemonėmis ar veiksmais gali tinkamai apsaugoti siekiamas pažeisti jo ar

kito asmens teisės, visuomenės ar valstybės interesus, tačiau tyčia pasirenka veikti taip, kad pasiektų numatomus padarinius, t. y. sunkų sveikatos sutrikdymą ar nužudymą.

Baudžiamosios teisės doktrinoje, remiantis suformuota teismų praktika, nurodoma, jog BK 15 straipsnyje pateikta formuluotė „suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį“ iš esmės reiškia asmens supratimą, kad jo veika nukreipta į įstatymų saugomas vertybes, tai reiškia, jog asmuo suvokia, kad jo veika yra tokia pavojinga, jog kelia realų pavojų ir minėtoms vertybėms gali padaryti tam tikro pobūdžio žalą. Kita vertus, doktrinoje atkreipiamas dėmesys, jog baudžiamajame įstatyme apibrėžtas veikos pavojingumo, o ne jos draudžiamumo suvokimas, todėl jei asmuo suvokia, kad jo veika pavojinga, nors ir nežino, kad ji uždrausta įstatymu, tokia veika vis tiek laikoma kaip padaryta tyčia. Tokia nuostata grindžiama principu, įtvirtintu Konstitucijos 7 straipsnyje ir BK 2 straipsnyje, pagal kurį įstatymo nežinojimas neatleidžia nuo atsakomybės (Švedas *et al.*, 2019, p. 261-262). R. Drakšas yra nurodęs, jog visi egzistuojantys teisėto gyvybės atėmimo būdai yra susiję su tyčiniu kito žmogaus gyvybės atėmimu (Drakšas, 2002, p. 35-36).

Teismų praktikoje pažymima, kad net ir tais atvejais, kai padaroma formali išvada dėl aiškaus gynybos neatitikimo kėsinimo pobūdžiui ir pavojingumui, baudžiamoji atsakomybė asmeniui nekyla, jei nėra tiesioginės tyčios sunkiai sužaloti asmenį ar atimti jam gyvybę. Kasacinėje nutartyje, sprendžiant būtiniosios ginties ribų peržengimo klausimą, nurodyta, jog panaudodamas peilį prieš žmogų, nors ir nesitaikant į tam tikrą kūno vietą, besiginantysis supranta, kad jo veiksmai pavojingi tiek kito asmens sveikatai, tiek ir gyvybei. Asmuo numato, kad dėl tokių veiksmų galimi padariniai yra ir tam tikro sunkumo sveikatos sutrikdymas, ir gyvybės atėmimas. Šioje nutartyje teismas nurodė: „penkių smūgių peiliu sudavimas ir jų lokalizacija rodo, kad U. B. nedetalizavo, į kokią kūno vietą peilis smigs, o tai rodo jo tiesioginę alternatyvią tyčią sužaloti ar atimti gyvybę“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-125-696/2015). Situacija, kai gynybai buvo panaudotas peilis, vertinant asmens kaltės formą buvo nagrinėjama ir kitoje byloje, kurioje teismas nurodė, jog per itin trumpą laiko tarpą A. N. (nuteistasis) dūrė J. G. (nukentėjusiajam) du kartus. Pirmasis dūris buvo į gyvybiškai svarbią kūno vietą – krūtinę, būtent jis tapo mirties priežastimi. Teismas nurodė, kad A. N., būdamas pilnamečiu ir gebančiu suvokti savo veiksmus bei dėl jų galinčias kilti pasekmes asmeniui, taikydamas J. G. į krūtinę suvokė savo veiksmų pobūdį ir norėjo taip veikti. Nepaisant to, savo veiksmų nenutraukė ir dūrė dar kartą, šį dūrį taikydamas į koją. Teismo vertinimu, pirmosios instancijos teismas padarė pagrįstą išvadą, kad A. N. veikė

neapibrėžta tiesiogine tyčia, todėl, įvertinus ir kitas byloje nustatytas aplinkybes, peržengė būtinąsios ginties ribas (Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-50-449/2022). Atsižvelgiant į aptartą situaciją ir teismo argumentus, A. N. veika buvo kvalifikuota kaip padaryta neapibrėžta tiesiogine tyčia, nes pirmasis dūris buvo suduotas į gyvybiškai svarbią kūno vietą — krūtinę, o kaltinamasis suvokė savo veiksmų pavojingumą, tačiau jų nenutraukė ir sudavė dar vieną dūrį į koją. Vis dėlto kyla klausimas, ar ši kvalifikacija yra tinkama. Doktrinoje nurodoma, jog neapibrėžta tiesioginė tyčia yra tuomet, kai kaltininkas darydamas veiką suvokia jos pavojingumą ir jį tenkina bet kokio laipsnio atsiradę padariniai, neatsižvelgiant į jų sunkumą (Prapiestis *et al.*, 2004, p. 109). Manytina, kad šioje situacijoje svarbu atsižvelgti į tai, kad antrasis dūris peiliu buvo suduotas į koją, t. y. mažiau gyvybei pavojingą vietą, o tai gali rodyti, kad A. N. nenorėjo sukelti mirtinų padarinių. Jei A. N. siekė apsiginti, bet veikdamas suvokė, kad gali kilti mirtinos pasekmės, pagrįsta manyti, kad jo veika padaryta netiesiogine tyčia. Pagal BK 15 straipsnio 3 dalį, nusikalstama veika yra padaryta netiesiogine tyčia, jeigu ją darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti šiame kodekse numatyti padariniai, ir nors jų nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems atsirasti. Taigi, tais atvejais, kai gindamasis asmuo suvokia, kad savo veiksmais pažeidžia kito asmens sveikatą ir gyvybę, numato, kad dėl jo veiksmų ar naudojamų priemonių asmeniui gali būti sunkiai sutrikdyta sveikata ar atimta gyvybė, nors tokių padarinių ir nenori, bet sąmoningai leidžia jiems atsirasti, laikoma, kad veikia netiesiogine tyčia. Taigi, manytina, kad ir aptartoje situacijoje besiginančiojo veiksmai turėjo būti vertinami kaip padaryti veikiant netiesiogine tyčia. Verta atkreipti dėmesį į kitą baudžiamąją bylą, kurioje nustatyta, kad ginantis peiliu taip pat buvo suduotas smūgis į kūno vietą, kurioje išsidėstę gyvybiškai svarbūs organai – nugarą, tačiau teismo vertinimu veika padaryta neperžengiant būtinąsios ginties ribų, nes asmuo veikė netiesiogine tyčia. Byloje nustatyta, kad R. S. (nukentėjusysis) užpuolė savo brolių G. S., kurių laiką jį smaugė, dėl ko šis, negaudamas pakankamai deguonies, negalėjo ne tik išsilaisvinti, bet ir kalbėti bei kvėpuoti. Siekdamas nutraukti brolio veiksmus G. S. pagriebė šalia ant stalo buvusį peilį ir juo vieną kartą dūrė R. S. į nugarą ir taip jam padarė sunkų sveikatos sutrikdymą. Teismas, išanalizavęs visus byloje surinktus įrodymus, padarė išvadą, kad G. S. veikė netiesiogine tyčia. Šią išvadą motyvavo tuo, kad durdamas į nugarą, t. y. vietą, kurioje išsidėstę gyvybiškai svarbūs organai, G. S. suprato, kad savo veika kelia pavojų brolio sveikatai, numatė, kad dėl tokių veiksmų jis gali būti sužalotas, nors ir nenorėjo tokių pasekmių kaip sunkus sveikatos sužalojimas, tačiau

sąmoningai leido tokiems padariniams kilti. Teismas taip pat pažymėjo, kad išvadą, jog veika padaryta netiesiogine tyčia, padarė įvertinęs sužalojimo padarymo priežastis ir aplinkybes, būdą ir tai, kad tokie veiksmai buvo iš karto nutraukti R. S. paleidus G. S. Taigi, dūri jis (G. S.) padarė tik siekdamas išsilaisvinti. Matyti, kad teismas išsamiai motyvavo savo padarytą išvadą dėl G. S. kaltės formos. Manytina, kad tokie teismo nurodyti motyvai aiškiai ir nuosekliai pagrindžia priimtą išvadą ir leidžia suprasti, kokias aplinkybes vertina teismas, siekdamas nustatyti, ar konkrečioje situacijoje egzistuoja būtinios ginties ribų peržengimo sąlygų visuma (Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-34-579/2024). Kitoje byloje kasacinis teismas, sprendamas būtinios ginties ribų peržengimo klausimą, pažymėjo, jog apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad asmuo nukentėjusiajam sunkų sveikatos sutrikdymą padarė veikdamas netiesiogine tyčia, todėl nėra pagrindo pripažinti, kad buvo peržengtos būtinios ginties ribos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-45-719/2022). Pastarieji teismų praktikos pavyzdžiai rodo, jog vien tai, kad gynybai nuo smūgių ranka buvo panaudotas peilis, dar nereiškia, kad buvo peržengtos būtinios ginties ribos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-48-495/2024). Įstatyme nėra ribojamos kėsinimaisi atremti naudojamos priemonės, nereikalaujama jų proporcingumo su kėsinimaisi panaudotomis priemonėmis. Iš analizuotų nutarčių matyti, kad kaltės turinys atskleidžiamas vadovaujantis ne tik padarinius sukėlusio asmens, t. y. besigynusio asmens, situacijos vertinimu (pavyzdžiui, nurodymu, kad gindamasis nenumatė ar nenorėjo sukelti tokių padarinių), bet taip pat ir vertinant objektyviuosius nusikalstamos veikos požymius, šiais atvejais – peilio dūrių lokalizaciją, jų kiekį bei besigynusio veiksmų pobūdį ir intensyvumą. Manytina, kad toks vertinimas yra teisingas, nes tokios aplinkybės kaip sužalojimų mechanizmas ir pobūdis, elgesys po tokių veiksmų bei kitos aplinkybės gali suteikti informacijos apie asmens ketinimus ir kaltės formą.

Minėta, kad būtinios ginties ribų peržengimas nustatomas tada, kai egzistuoja visų trijų sąlygų visuma. Taigi, tuo atveju, jeigu ginantis padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas ar nužudomas žmogus, ir nustatoma, kad gynybos veiksmai aiškiai neatitiko kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo, tačiau veika padaryta ne tiesiogine tyčia - nelaikoma, kad buvo peržengtos būtinios ginties ribos.

Analizuojant teismų praktiką matyti, kad joje nuosekliai pripažįstama, jog kaltės turinys atskleidžiamas ne vien tik paties asmens prisipažinimu padarius veiką, išaiškinimu, kaip jis

suvokė bei įvertino savo daromų veiksmų pobūdį, padarinius, kokios paskatos nulėmė nusikalstamos veikos padarymą ir kokių padarinių tokia veika buvo siekiama. Kaltės forma, rūšis, jos turinys – subjektyvieji (vidiniai psichiniai) nusikalstamos veikos požymiai, be nurodytų aplinkybių, nustatomi tiriant, įvertinant ir išorinius (objektyviuosius) nusikalstamos veikos požymius: atliktus veiksmus, jų pobūdį, intensyvumą, būdą, padarytų sužalojimų skaičių, jų vietą (pavyzdžiui, kai sužalojami gyvybei svarbūs organai), situaciją, kuriai esant šie veiksmai buvo padaryti, ir pan. Taigi, apie kaltę – psichinį kaltininko santykį su veika bei jos padariniais – gali būti sprendžiama ir pagal kaltininko elgesį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-276-719/2023, 2K-36-594/2024). Taigi, tik nustačius, kad besigindamas asmuo tiesiogine tyčia sukėlė tokius padarinius kaip sunkus sveikatos sutrikdymas ar nužudymas, ir esant kitai būtiniosios ginties ribų peržengimo sąlygai – aiškiam gynybos neatitikimui kėsintis pobūdžiui ir pavojingumui – laikoma, kad jis peržengė būtiniosios ginties ribas.

2.3. Gynyba aiškiai neatitinka kėsintis pavojingumo ir pobūdžio

Pagal BK 28 straipsnio 3 dalį, būtiniosios ginties ribų peržengimas yra tuo atveju, kai tiesiogine tyčia sunkiai sutrikdoma sveikata ar asmuo nužudomas, jei gynyba aiškiai neatitiko kėsintis pobūdžio ir pavojingumo. Pažymėtina, jog, vien tai, kad ginantis buvo nužudytas žmogus ar jam buvo sunkiai sutrikdyta sveikata, ir tai, kad tokie padariniai sukelti veikiant tiesiogine tyčia, dar nereiškia, kad buvo peržengtos būtiniosios ginties ribos. Peržengtos būtiniosios ginties ribos yra tik tada, kai gynyba nuo pavojingo, akivaizdaus ir realaus kėsintis aiškiai neatitinka kėsintis pobūdžio ir pavojingumo. Įstatyme nėra ribojamos gynybai naudojamos priemonės ar jų intensyvumas, taip pat nereikalaujama, kad jos visiškai atitiktų tas, kurios naudojamos puolimo metu ar kad išvengta žala tiksliai atitiktų besikėsinančiajam padarytos žalos pobūdį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-428/2010, 2K-7-48-495/2024). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad įstatyme pabrėžiama, jog neatitikimas tarp gynybos ir kėsintis (jo pobūdžio ir pavojingumo) turi būti aiškus. Būtent aiškus neatitikimas tarp šių dviejų veiksmų turi lemiamą reikšmę būtiniosios ginties ribų peržengimui.

Baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, jog būtiniosios ginties ribų peržengimui taikoma sąlyga, kad gynyba aiškiai neatitinka kėsintis pobūdžio ir pavojingumo, turėtų būti

suprantama dvejopai, t. y. objektyviuoju ir subjektyviuoju požiūriu. Objektyviuoju požiūriu tai reiškia, kad gynybos veiksmai objektyviai išoriškai neatitinka kėsinosi pavojaus ir pobūdžio. Subjektyviuoju požiūriu šią sąlygą reikėtų suprasti kaip vidinį psichologinį asmens santykį su esamu neatitikimu, kai jis yra akivaizdus ir aiškus pačiam besiginančiajam (Prapiestis *et al.*, 2004, p. 186-187). Taigi, vertinant, ar egzistuoja trečioji sąlyga būtinios ginties ribų peržengimui konstatuoti, svarbus tiek paties besiginančiojo asmens suvokimas apie savo veiksmų ir naudojamų priemonių (ne)tinkamumą, tiek išorinis jų neatitikimas kėsinosi pobūdžiui ir pavojaus. V. Pavilionis ir R. Merkevičius, remdamiesi įstatyme pateiktu nurodymu, kad neatitikimas tarp gynybos ir kėsinosi pobūdžio bei pavojaus turi būti aiškus, pažymi, jog neatitikimą galima laikyti aiškiu tik tada, jeigu besikėsinančiajam be reikalo, tyčia yra padaroma didelė žala, kurios akivaizdžiai nereikėjo, nes pavojaus buvo galima išvengti kitomis priemonėmis, t. y. padarant mažiau žalos. Neatitikimo aiškumas, šių teisės mokslininkų nuomone, turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į vidutiniškai, normaliai protingo žmogaus kriterijų (Pavilonis, Merkevičius, 1999, p. 90). Tokią mintį pateikė ir K. Jovaišas, nurodydamas, kad sprendžiant, ar asmens reakcija į puolimą yra adekvati, remiamasi hipotetine prielaida, koks būtų protingo ir apdairaus trečiojo asmens elgesys analogiškoje situacijoje, kokį sprendimą toks asmuo priimtų, įvertinęs realiai egzistuojančias ir objektyviai atpažįstamas aplinkybes (Jovaišas, 2008, p. 36).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas, aiškindamas šios sąlygos esmę, nurodė, jog būtinios ginties ribų peržengimas yra aiškus gynybos neatitikimas kėsinosi pobūdžiui ir pavojaus, kai besikėsinančiajam tyčia padaroma aiškiai didesnė žala, negu vertos ginamos teisės ar interesai, į kuriuos buvo pasikėsinta, ir pasikėsinimui atremti buvo panaudotos priemonės, kurios konkrečioje situacijoje nebuvo būtinos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato..., 1997). Nors šią nuostatą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas pateikė dar 1997 metais, analizuojant teismų praktiką matyti, kad ji ir toliau nuosekliai aiškinama naujausiose bylose (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-121-697/2022, 2K-7-48-495/2024, 2K-37-788/2025). Toks teismų aiškinimas iš esmės reiškia, kad nors įstatyme įtvirtinta baudžiamosios teisės koncepcija formaliai neriboja savigynai naudojamų priemonių ir nereikalauja jų visiško atitikimo puoliančiojo naudojamoms priemonėms, tačiau asmuo besigindamas vis tiek privalo įvertinti, ar galima žala besikėsinančiam asmeniui aiškiai neviršija to, kas būtina siekiant apsaugoti savo (ar kitų) teises ar teisėtus interesus.

Siekiant nustatyti, koks gynybos (padarytos žalos) neatitikimas laikomas aiškiai neatitinkančiu kėsinimosi, svarbu atskleisti, kaip apibrėžiami kėsinimosi pobūdis ir pavojingumas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas, aiškindamas šių sąvokų reikšmę, yra nurodęs, kad kėsinimosi pobūdį lemia objektas, į kurį kėsinamasi, t. y. vertybės, kurioms dėl kėsinimosi gresia pavojus, pavyzdžiui, nuosavybė, sveikata, gyvybė ir kt. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato..., 1997). Kėsinimosi pavojingumas siejamas su kėsinimosi intensyvumu, besikėsinančiųjų asmenų skaičiumi, jėgų santykiu, kėsinimosi metu naudojamomis priemonėmis, galimos žalos dydžiu ir kitomis aplinkybėmis. Iš naujausios teismų praktikos analizės matyti, kad šių sąvokų aiškinimas išlieka nuoseklus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-121-697/2022, 2K-114-594/2024, 2K-80-788/2024, 2K-37-788/2025). Tuo tarpu baudžiamosios teisės doktrinoje šios sąvokos aiškinamos kiek skirtingai. Vertybės, į kurias kėsinamasi, siejamos ne su kėsinimosi pobūdžiu, bet su pavojingumu. Be to, nurodoma, kad pavojingumui turi reikšmės ir galimos žalos dydis, o esant vienodiems kėsinimosi objektams - kėsinimosi būdas bei stadija, besikėsinančiųjų skaičius, jėgų santykis ir kitos aplinkybės. Kėsinimosi pobūdį nulemia taikytos priemonės, kėsinimosi intensyvumas (puolančiųjų asmenų skaičius ir jų naudojamos priemonės), vieta, laikas ir kitos aplinkybės (Prapiestis *et al.*, 2004, p. 186). V. Pavilionis ir R. Merkevičius baudžiamosios teisės teorijoje yra pateikę plačiausią sąrašą kriterijų, kurie gali apibūdinti kėsinimosi pobūdį: realaus ketinimo įvykdymo artumas; kėsinimosi jėga bei intensyvumas; užpuoliko naudojamų priemonių pobūdis; besikėsinančiųjų ir besiginančiųjų asmenų kiekis, amžius, lytis, fizinis pasirengimas; įvykio vietos ir kitos aplinkybės (Pavilonis, Merkevičius, 1999, p. 90). Tačiau, atkreiptinas dėmesys, jog, nors sąvokos teismų jurisprudencijoje ir baudžiamosios teisės teorijoje nėra aiškinamos tapačiai, aplinkybės, kurios turi būti vertinamos sprendžiant būtiniosios ginties peržengimo klausimą, nurodomos tos pačios.

LAT nagrinėjo bylą, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl būtiniosios ginties ribų peržengimo, kai R. P. (nukentėjusysis), būdamas stipriai neblaivus, sukėlė konfliktą ir elgdamasis agresyviai bei provokuojamai pradėjo fiziškai smurtauti prieš T. S., kuri tuo metu virtuvėje gamino maistą ir rankoje laikė peilį. Byloje nustatyta, kad R. P. sudavė keletą smūgių kumščiu T. S. į nugarą, po to, sugriebęs ją už plaukų, apsuko veidu į save ir sudavė smūgius į veido sritį (lūpas bei smilkinį). Kasacinis teismas pažymėjo, jog žemesnių instancijų teismai priėmė pagrįstas išvadas, kad toks R. P. kėsinimasis buvo pavojingas, realus ir akivaizdus, taigi,

egzistavo būtinosios ginties situacija. T. S., gindamasi nuo minėtų pavojingų smurtinių veiksmų, rankoje turimu peiliu dūrė R. P. į pilvą, šlaunį ir klubą. Nuo komplikacijų, kilusių dėl nuteistosios T. S. padaryto durtinio-pjautinio pilvo srities sužalojimo, R. P. mirė. Šioje byloje žemesnių instancijų teismai padarė išvadas, kad tokia T. S. gynyba aiškiai viršijo kėsinimosi pobūdį ir pavojingumą. Pirmosios instancijos teismas tokią išvadą grindė tuo, kad nuteistąją puolė girtas jos sugyventinis, kuris nenaudojo jokių priemonių, išskyrus fizinę jėgą, o T. S. gindamasi panaudojo peilį, kuriuo tris kartus sudavė R. P. į įvairias kūno vietas. Vertindamas gynybos atitiktį kėsinimuisi, teismas nurodė, kad T. S. galėjo nuo užpuolimo gintis ne tokiu kito žmogaus gyvybei pavojingu būdu, nes ji buvo blaivi, aukštesnė ir stambesnė už R. P., prieš ją naudojamas smurtas nebuvo intensyvus. Apeliacinės instancijos teismas, pritardamas pirmosios instancijos teismo išvadoms dėl būtinosios ginties ribų peržengimo, kartu pažymėjo, kad R. P. buvo vienas, stipriai neblaivus, nenaudojo kokių nors žalojančių priemonių, taip pat, paminėjo, kad R. P. ne kartą buvo smurtavęs prieš nuteistąją, dėl to ji buvo jį išvariusi iš namų. Analizuojant tokias žemesnių instancijų teismų priimtas išvadas, kyla abejonių dėl jų pagrįstumo atsižvelgiant į tai, kad teismų praktikoje suformuota nuostata, jog įstatymas nereikalauja proporcijos tarp puolimo ir gynybos priemonių, puolimo ir gynybos intensyvumo, todėl asmuo, matydamas, kad prieš jį gali būti panaudotas fizinis smurtas, ir pasiėmęs priemonę tam smurtui atremti, turi teisę į būtinąją gintį. Nors teismai nustatė, kad T. S. veikė būtinosios ginties situacijoje, tačiau, vertindami jos gynybą, akcentavo jos panaudotą priemonę – peilį, T. S. fizines savybes (tai, kad ji buvo aukštesnė ir stambesnė) bei tai, kad R. S. buvo vienas ir neblaivus. Jau iš anksčiau šiame darbe aptartos teismų praktikos žinoma, kad vien tai, kad gynybai nuo smūgių ranka buvo panaudotas peilis, dar nereiškia, kad buvo peržengtos būtinosios ginties ribos. Skaitant minėtas teismų išvadas, kyla klausimas, ar tai, kad užpuolikas kėsinosi vienas, ir tai, kad jis buvo neblaivus, gali nulemti argumentus dėl besigynusio asmens būtinosios ginties ribų peržengimo? Be to, ar tai, kad asmuo praeityje ne kartą yra smurtavęs prieš besigynusį asmenį reiškia, kad nauja situacija asmeniui nėra tokia netikėta ir gąsdinanti, kad nuo jos galima gintis tik analogiškomis priemonėmis, t. y. fizine jėga? Galutinę ir, manytina, teisingą išvadą šioje byloje priėmė LAT, kuris nurodė, jog, priešingai nei konstatavo žemesnių instancijų teismai, iš bylos aplinkybių daroma išvada, kad T. S. panaudota gynyba atitiko R. P. kėsinimosi pobūdį ir pavojingumą. Teismas atkreipė dėmesį, kad tą aplinkybę, jog kėsinimasis (ar jo grėsmė) yra toks, nuo kurio galima būtinoji gintis, gali patvirtinti ir anksčiau, t. y. iki tokio kėsinimosi, padaryti besikėsinančiojo ar kitų su juo susijusių asmenų nusikalstami

veiksmai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-48-495/2024). Remiantis šiuo teismų praktikoje pateiktu aiškinimu, galima teigti, kad R. P. ankstesni smurtiniai veiksmai prieš T. S. ne paneigia situacijos netikėtumą ar mažina jos pavojingumą, bet patvirtinta, kad jo kėsinimasis buvo pavojingas, o gynyba buvo panaudota teisėtai, t. y. neperžengiant būtiniosios ginties ribų. Taip pat, teismų jurisprudencijoje yra nurodyta, jog girtumas, priklausomai nuo jo sunkumo, ne tik nesumažina, bet dažnai ir padidina riziką, kad asmuo gali pasielgti neprognozuojamai ir pavojingai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-45-719/2022). Todėl teismų pateikti vertinimai, jog kėsinimasis negali būti laikomas tokiu pavojingu, nuo kurio gynyba galima panaudojant peilį, nes užpuolikas yra neblaivus, manytina, yra neteisingi.

Aptartos bylos kontekste svarbu pažymėti tai, kad būtiniosios ginties ribų peržengimo klausimu buvo pateikta trijų teisėjų atskiroji nuomonė. Jie nurodė, kad, vadovaujantis Konstitucinio Teismo suformuota jurisprudencija dėl precedento taikymo, šioje byloje precedento reikšmę turi kasacinio teismo nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-428/2010, kadangi pagal faktus ir teisės taikymą tai yra panaši smurto proveržio artimoje aplinkoje byla. Joje teismas nusprendė, kad besiginančioji peržengė būtiniosios ginties ribas, nes dūris peiliu į krūtinę anksčiau dažnai prieš ją smurtavusiam sutuoktiniui rodo, kad gynyba aiškiai neatitiko kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo, nes prieš ją buvo smurtauta tik rankomis. Atskirojoje nuomonėje ją pateikę teisėjai pažymėjo, kad T. S., suduodama smūgius peiliu, suprato savo nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad savo veiksmais gali sunkiai sužaloti nukentėjusįjį ar net sukelti jo mirtį ir norėjo taip veikti, taigi, veikė tiesiogine tyčia. Esant ir kitoms būtiniosios ginties ribų peržengimo aplinkybėms – atimtai R. P. gyvybei ir aiškiam gynybos neatitikimui tarp pavojingu kėsinimusi pažeistos vertybės (tik fizine jėga nežymiai sutrikdytos T. S. sveikatos) - laikoma, kad T. S. peržengė būtiniosios ginties ribas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atskiroji nuomonė baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-48-495/2024).

Šios baudžiamosios bylos analizė atskleidžia, kad teismams kyla reikšmingų sunkumų aiškinant ir taikant būtiniosios ginties ribų peržengimo kriterijus, net kai nagrinėjamos tos pačios faktinės aplinkybės. Skirtingi vertinimai rodo, kad praktikoje vis dar nėra vienareikšmio požiūrio į gynybos veiksmų aiškų neatitikimą kėsinimuisi, ankstesnio smurto reikšmę ir gynybai panaudotų priemonių teisėtumo ribas.

Įstatymas besiginančiojo asmens nevaržo galimų gynybai panaudoti priemonių požiūriu (Pavilonis, Merkevičius, 1999. p. 91). Tačiau teismas kiekvienu atveju atidžiai vertina, ar panaudotos priemonės buvo būtinos ir ar kėsintis nebuvo galima atremti kitais būdais. Pavyzdžiui, byloje, kurioje nustatyta, jog prieš nuteistąjį M. O. nukentėjusieji naudojo fizinį smurtą, dėl ko šis tokius jų veiksmus atrėmė pasinaudodamas peiliu ir mirtinai sužalodamas nukentėjusiuosius, teismas padarė išvadą, kad buvo peržengtos būtinosios ginties ribos. Teisėjų kolegija nurodė, kad nors prieš nuteistąjį nukentėjusieji naudojo fizinį smurtą (byloje nustatyta, kad sudavė jam du smūgius) kėsindamiesi į nuteistojo turtą, t. y. reikalavo atiduoti bankines mokėjimo korteles bei pasakyti jų PIN kodus, tačiau jo gynyba, t. y. dūriai peiliu nukentėjusiesiems į gyvybiškai svarbias kūno vietas – krūtinę bei kaklą – aiškiai neatitiko kėsintis pobūdžio ir pavojingumo. Byloje pažymėta, kad tiesiogiai gresiantis pavojingas kėsinimasis M. O. (nuteistojo) sveikatai ir turtui nebuvo toks pavojingas, kad jį atremti būtų galima tik tokiomis priemonėmis. Nors teismo išvadoje nenurodyta, kaip kitaip galėjo ir turėjo apsiginti M. O., remiantis minėta baudžiamosios teisės atstovų V. Pavilonio, R. Merkevičiaus ir K. Jovaišos pateikta nuomone, gynybos neatitikimo aiškumas turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į tai, koks būtų vidutiniškai protingo žmogaus elgesys analogiškoje situacijoje. Vadovaujantis šių teisės mokslininkų pateiktu aiškinimu bei atsižvelgiant į byloje nustatytas aplinkybes, manytina, kad teismo išvada, jog M. O. nukentėjusiesiems padaryta žala aiškiai neatitiko kėsintis, nukreipto į jo turtą bei sveikatą, yra neteisinga. Atsižvelgiant į tai, kad į M. O. turtą bei sveikatą kėsinosi trys asmenys, taigi, buvo akivaizdus neatitikimas tarp puolančiųjų bei besiginančiojo jėgų santykio, taip pat, atsižvelgiant į aplinkybes, kad smūgiai M. O. buvo suduoti į galvos sritį, M. O. įvykio metu buvo svetimame bute, nukentėjusiųjų įstumtas į virtuvę, t. y. vietą, kuri labiausiai nutolusi nuo išėjimo iš buto durų, bei į tai, kad įvykio vietoje rastos bankinės kortelės su ant jų užrašytais iš M. O. išreikalautais PIN kodais, manytina, kad M. O. panaudota gynyba atitiko kėsintis pobūdį ir pavojingumą (Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1A-18-307/2022). Peilio, kaip priemonės apginti savo pažeidžiamas teises, atitikimas kėsinimuisi buvo vertinamas ir kitoje byloje, kurioje nustatyta, kad G. S., smaugiamas R. S. ir negalėdamas kalbėti bei kvėpuoti, siekdamas išsilaivinti pagriebė šalia ant stalo buvusį peilį ir juo vieną kartą dūrė R. S. į nugarą, taip jam padarė sunkų sveikatos sutrikdymą. Šioje byloje teismas padarė išvadą, kad atsižvelgiant į susidariusią situaciją bei G. S. veiksmų pobūdį ir elgesį po jų, panaudota gynyba atitiko nukentėjusiojo (R. S.) kėsintis pobūdį ir pavojingumą, ir nurodė, kad smurtinių

veiksmų panaudojimas, nukreiptas į nukentėjusio kūną, nagrinėjamu atveju buvo vienintelis būdas nutraukti neteisėtą R. S. kėsinimąsi į G. S. sveikatą ir netgi gyvybę (ir tokius veiksmus, norint išvengti pasekmių, reikėjo atlikti nedelsiant), kadangi bandymas raminti nukentėjusį žodžiais bei ištrūkti tik panaudojus savo fizinę jėgą G. S. buvo nesėkmingas. Kaip nurodyta ir kitose bylose, šioje teismas taip pat pažymėjo, kad vien tai, jog gynybai buvo panaudotas peilis, atsižvelgiant į susiklosčiusią situaciją, dar nereiškia, kad buvo peržengtos būtinios ginties ribos, kaip ir peilio panaudojimas savaime nerodo, kad buvo aiškus neatitikimas tarp kėsinimosi ir gynybos intensyvumo. Be kita ko, teismas pažymėjo, kad esant tokiai situacijai, iš smaugiamo ir negaunančio deguonies žmogaus, kuris įgyja teisę gintis nuo pavojingo kėsinimosi netgi peiliu, reikalauti, kad jis apgalvotų ir skrupulingai numatytų savo veiksmų pasekmes, yra visiškai neteisinga ir nelogiška (Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-34-579/2024). Toks teismo aplinkybių aiškinimas ir motyvuota išvada ne tik įgyvendina reikalavimą nurodyti būtinios ginties ar jos ribų peržengimo požymius ir savo išvadas pagrįsti konkrečiomis byloje nustatytomis aplinkybėmis (Prapiestis *et al.*, 2004, p. 188), bet ir patvirtina, kad peilio, kaip priemonės apsiginti, panaudojimas gali būti pripažįstamas teisėta, kėsinimosi pobūdį ir pavojingumą atitinkančia gynyba.

Šie ir anksčiau aptarti teismų priimti sprendimai rodo, kad nors įstatyme nėra ribojamos gynybai naudojamos priemonės, atvejai, kai kėsinimuisi atremti panaudojamas peilis, vertinami itin atidžiai, gynybai panaudotų priemonių atitiktį vertinant kitų nustatytų aplinkybių visumos kontekste. Tačiau net ir tais atvejais, kai dūriai peiliu buvo suduoti į gyvybiškai svarbias kūno vietas – krūtinę, kaklą, pilvo sritį ir kt., teismas ne visais atvejais tokius veiksmus laikė aiškiai neatitinkančiais kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo.

Įstatyme įtvirtinta būtinios ginties koncepcija leidžia teisėtai ginti ne tik save, bet ir kitus asmenis, visuomenės ar valstybės interesus. Doktrinoje pažymima, kad teisė ginti kitus asmenis nėra ribojama tik šeimos ar kitais artimais santykiais, todėl teisėtai ginti galima bet kurį asmenį (Sangero, 2006, p. 240; Williams, 1983, p. 501), o sutikimas tokiems veiksams nėra būtinas (Prapiestis *et al.*, 2004, p. 182). Toks atvejis buvo nagrinėjamas kasacinėje nutartyje, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl būtinios ginties ribų peržengimo, kai U. B. nuo kitų asmenų smurtinių veiksmų gynė savo tėvą M. B. Teisėjų kolegija nurodė, jog atliekant padarytos veikos baudžiamąjį vertinimą, pirmiausia reikia nustatyti, ar veiksmai buvo atlikti būtinios ginties situacijoje, taigi, ar nagrinėjamu atveju apskritai kilo teisė į būtinąją gintį. Primintina, jog būtinios ginties situacija nesusiklosto esant abipusėms

muštynėms (išskyrus atvejus, kai viena iš pusių tokius veiksmus nutraukia, o kita puola toliau), todėl esminis teismo vertinamas klausimas – įvyko pavojingas kėsinimasis ar abipusės muštynės. Žemesnių instancijų teismai, įvertinę visas byloje nustatytas aplinkybes, konstatavo, kad egzistavo pavojingas kėsinimasis į M. B. sveikatą, o ne muštynės, todėl teisę į būtinąją gintį turėjo tiek M. B., tiek ir jo sūnus U. B., kuris matė, kad jo tėvas yra pavojingoje situacijoje. Šiai išvadai pritarė ir kasacinis teismas. U. B., matydamas, kad asmenys prieš jo tėvą naudoja fizinį smurtą, pribėgęs prie vieno iš jų penkis kartus peiliu dūrė į koją. Vertindama kėsinimosi pobūdį, kuri, pagal susiformavusią teismų praktiką, nulemia įstatymo saugomos vertybės, kurioms gresia pavojus, kasacinio teismo teisėjų kolegija padarė išvadą, jog tai, kad buvo kėsinamasi į sveikatą, o gynybos veiksmais pažeista tokia vertybė kaip žmogaus gyvybė, viršija kėsinimosi pobūdį. Teisėjų kolegija, vertindama kėsinimosi pavojingumą, pažymėjo, jog įstatymas neriboja gynybai naudojamų priemonių, ir nurodė, jog vien tai, kad gynybai nuo smūgių ranka buvo panaudotas peilis, savaime nereiškia, kad buvo peržengtos būtiniosios ginties ribos. Taigi, peilio panaudojimas dar nerodo, kad yra aiškus neatitikimas tarp kėsinimosi intensyvumo, kadangi kiekvienoje situacijoje reikia individualiai įvertinti visas aplinkybes ir nustatyti konkrečios situacijos būtiniosios ginties ribas. Teismas, motyvuodamas daromą išvadą, nurodė, jog nagrinėjamoje situacijoje U. B. panaudojo peilį prieš asmenį, kuris asmeniškai jam negrasino, jo vaidmuo mušant tėvą U. B. nebuvo aiškus, tačiau peiliu jis sudavė penkis smūgius. Teismas, įvertinęs šias aplinkybes, padarė išvadą, jog U. B. panaudota gynyba aiškiai neatitiko kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo, todėl, esant visų būtinųjų sąlygų visumai, peržengė būtiniosios ginties ribas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-125-696/2015). Tokie teismo motyvai leidžia teigti, jog asmuo, siekdamas apginti kitų asmenų sveikatą, gyvybę ar kitas baudžiamojo įstatymo saugomas vertybes, turi įvertinti, ar tarp gynybos bei jai naudojamų priemonių ir kėsinimosi į kitų asmenų teises nėra aiškaus neatitikimo.

Išanalizavus aptartą teismų praktiką, matyti, kad, sprendami dėl gynybos aiškaus neatitikimo kėsinimo pobūdžiui ir pavojingumui, teismai vertina, kokios priemonės buvo panaudotos gynybai, kokia žala padaryta besigynusiam asmeniui, ir kokią žalą užpuolikui jis padarė siekdamas apsaugoti savo ar kitų asmenų teises. Remiantis naujausioje teismų praktikoje priimtais sprendimais matyti, kad paprastai konstatuojama, jog gynyba aiškiai neatitinka kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo tais atvejais, kai besigynusiam asmeniui padaromas nežymus sveikatos sutrikdymas ar pažeidžiamos jo turtinės teisės, o užpuolikui

sunkiai sutrikdoma sveikata ar atimama gyvybė. Iš pateiktų baudžiamųjų bylų pavyzdžių matyti, kad teismų praktikoje, nors ir ne visais atvejais, bet atsispindi doktrinoje suformuotos nuostatos, jog sprendžiant būtinios ginties ribų peržengimo klausimą ir vertinant gynybos atitiktį kėsinimuisi, kiekvienu atveju turi būti gerai išanalizuoti ir subjektyvusis, ir objektyvusis kriterijai, t. y. išsamiai vertinami ginamojo gėrio vertė, kėsinimosi staigumas ir intensyvumas, įvykio vieta, laikas, galimybės kėsinimąsi atremti kitomis priemonėmis, besiginančiojo psichinė būseną ir kitos svarbios aplinkybės (Švedas *et al.*, 2019, p. 293). Naujausios teismų praktikos analizė leidžia pamatyti, jog, nors ir turime teisingos praktikos pavyzdžių, tam tikrais atvejais būtinios ginties ribų peržengimo klausimas sprendžiamas formaliai vadovaujantis įstatyme nustatytomis taisyklėmis, tačiau ne visais atvejais tinkamai analizuojamas subjektyvusis kriterijus ir situacija nevertinama besiginančiojo akimis (Pavilonis, Merkevičius, 1999, p. 85).

Aptarus visas įstatyme nustatytas būtinios ginties ribų peržengimo sąlygas, jų aiškinimą baudžiamosios teisės doktrinoje ir vertinimą teismų praktikoje, darytina išvada, jog būtinios ginties ribos peržengiamos tais atvejais, kai egzistuoja visų sąlygų visuma – gindamasis (ar gindamas) nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsinimosi, asmuo, veikdamas tiesiogine tyčia, padaro sunkų sveikatos sutrikdymą ar nužudo kitą asmenį, kai tokia gynyba aiškiai neatitinka kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo.

3. ATVEJAI, NELAIKOMI BŪTINOSIOS GINTIES PERŽENGIMU

Baudžiamajame įstatyme numatytos dvi išimtinės situacijos, kurioms esant asmens padaryti veiksmai ginantis nelaikomi, kaip padaryti peržengiant būtiniosios ginties ribas. BK 28 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad būtiniosios ginties ribų peržengimu nelaikoma dėl didelio sumišimo ar išgąščio, kurį sukėlė pavojingas kėsینimasis, arba ginantis nuo įsibrovimo į būstą padaryta veika. Taigi, asmuo netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn, kai būtiniosios ginties ribos peržengiamos: 1) dėl didelio sumišimo ar išgąščio, kurį sukėlė pavojingas kėsینimasis; 2) ginantis nuo įsibrovimo į būstą. Atkreiptinas dėmesys, kad abu šie atvejai įstatymo leidėjo nėra siejami su besikėsinančiam asmeniui padarytos žalos dydžiu (Prapiestis *et al.*, 2004, p. 187; Švedas *et al.*, 2019, p. 294).

3.1. Didelis sumišimas arba išgąstis

Baudžiamosios teisės doktrinoje didelis sumišimas ar išgąstis aiškinami kaip emocinė besiginančio asmens būseną situacijoje, susijusioje su besikėsinančio asmens veika (Prapiestis *et al.*, 2004, p. 187; Švedas *et al.*, 2019, p. 294). Sumišimas (angl. *confusion*²) aiškinamas kaip asmens būseną, kurioje jis nesugeba tinkamai įvertinti situacijos, pasirinkti savo veiksmų ar atpažinti žmonių. Išgąstis teorijoje apibrėžiamas kaip stiprus emocinis sukrėtimas ir baimės išgyvenimas (Petkevičius, 2013, p. 17). Kituose šaltiniuose išgąstis apibūdinamas kaip išsigandimo sukeltas itin destruktivus psichinis išgyvenimas, kuris gali tęstis ilgai ir sukelti įvairius psichofizinius sutrikimus, pavyzdžiui, atminties praradimą (Džekčioriūtė, 2014, p. 70).

Doktrinoje nurodoma, kad tokia asmens būseną turi būti vertinama ir pagal subjektyvų besiginančio asmens situacijos suvokimą (išgyvenimo stiprumą ir specifiką, kurie priklauso nuo pavojaus pobūdžio), ir pagal faktines bylos aplinkybes (Prapiestis *et al.*, 2004, p. 187; Švedas *et al.*, 2019, p. 294). Esant reikalui emocinės besiginančiojo būsenos vertinimui gali būti skiriama atitinkama ekspertizė (psichologinė, psichologinė-psichiatrinė ir kitos) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato..., 1997; Prapiestis *et al.*, 2004, p. 187).

Klausimas, ar asmuo gynėsi apimtas išgąščio, kurį sukėlė pavojingas kėsینimasis, buvo sprendžiamas byloje, kurioje nustatyta, kad E. Š. daugiabučių namų automobilių stovėjimo

² *Cambridge Dictionary*. Prieiga per internetą: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/confusion>

aikštelėje, tarpusavio konflikto metu, turėdamas tikslą apginti save, tyčia sudavė G. M. du smūgius peiliu – vieną smūgį į kairio peties sąnarį ir vieną smūgį – į kairę pilvo sritį, dėl ko G. M. mirė. Byloje nustatyta, kad E. Š., išėjęs iš daugiabučio, pamatė slaptai jo laukusį ir link jo bėgantį G. M., kuris grasino jį papjauti. Taip pat, E. Š. pamatė, kad šalia G. M. yra jo draugas su lazda, todėl, teismo vertinimu, šios aplinkybės patvirtina, kad išpuolis jam buvo netikėtas ir pavojingas. Teismas pažymėjo, kad byloje esantys įrodymai patvirtina, kad E. Š. dar prieš įvykį jautėsi įbaugintas G. M. elgesio dėl jo sistemingo persekiojimo ir ne vienkartinį grasinimų (kurie buvo nurodyti ne tik E. Š. asmeniškai, bet ir per kitus asmenis), šių grasinimų turinio (buvo grasinta E. Š. sužaloti ar nužudyti), E. Š. atžvilgiu įvykdytų išpuolių (G. M. buvo surengęs pasalą E. Š., kurio atžvilgiu buvo panaudotos ašarinės dujos), G. M. asmenybės (jis yra atlikęs laisvės atėmimo bausmę, naudojęs smurtą prieš kitus asmenis, buvo gerai žinomas policijai dėl savo būdo). Tai, jog E. Š. dar iki įvykio jautėsi įbaugintas, patvirtina ir jo elgesys – jis ėmėsi įvairių apsisaugojimo nuo G. M. priemonių - įsigijo ašarinių dujų balionėlį, sulankstomą peilį, konsultavosi su policijos pareigūnais, svarstė galimybę persikelti gyventi į kitą miestą. Šioje byloje apeliacinės instancijos teisėjų kolegija nurodė, jog esant nustatytai situacijai, iš išgąščio būsenoje esančio, įbauginto asmens, kuris ilgą laiką prieš įvykį buvo gąsdinamas nukentėjusiojo bei jautė baimę, kurio atžvilgiu buvo ruošiamasi naudoti smurtą, reikalauti, kad jis privalo apgalvoti ir skrupulingai numatyti savo veiksmų pasekmes, yra neteisinga ir nelogiška. Nurodyta, jog asmens išgąstis yra siejamas su jo subjektyviu aplinkybių suvokimu. Teismo vertinimu, šiuo atveju E. Š., matydamas, kad G. M. artinasi prie jo, bei būdamas įbaugintas ankstesnių G. M. grasinimų, buvo išgąščio būsenoje bei turėjo pagrindą manyti, kad prasideda pavojingas, realus ir akivaizdus kėsینimasis, todėl E. Š., nužudydamas G. M., veikė būtiniosios ginties ribose. Kasacinis teismas tokiai išvadai pritarė ir nurodė, jog tai, kad E. Š. pradėjo ruošti galimo užpuolimo atėmimui ir tam įsigijo sulankstomą peilį ir dujų balionėlį, patvirtina apeliacinės instancijos teismo išvadą, kad tiek iki užpuolimo, tiek jo metu jis patyrė pagrįstą išgąstį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-788/2025).

Iš pateiktos teismo išvados ir nurodytų motyvų darytina išvada, kad asmens buvimą išgąščio būsenoje patvirtina ne tik įvykio aplinkybės ar jo elgesys po įvykio, bet dar iki įvykio susiklosčiusi padėtis: ankstesni asmenų santykiai, įvykę konfliktai, besigynusio asmens apsisaugojimo priemonių paieška ir kitos aplinkybės.

3.2. Gynyba nuo įsibrovimo į būstą

Ginantis nuo įsibrovimo į būstą padaryta veika, net jei ja sunkiai sutrikdoma užpuoliko sveikata ar jis nužudomas, nelaikoma būtinosios ginties ribų peržengimu, jei nustatoma, kad patekimas į būstą buvo neteisėtas ir turėjo pavojingo kėsینimosi požymius (Prapiestis *et al.*, 2004, p. 187).

Būsto sąvoka pateikta BK 165 straipsnio 1 dalyje, kurioje baudžiamoji atsakomybė nustatyta už įsibrovimą į kito žmogaus gyvenamąjį namą, butą ar kitą gyvenamąją patalpą arba jos priklausinius, įskaitant saugomą būsto teritoriją, prieš savininko ar jo įgaliotų asmenų valią. Plačiau būsto sąvoka aiškinama BK specialiosios dalies komentare, kuriame nurodoma, jog kaip žmogaus būstas suprantamas ne tik jo gyvenamasis namas, butas ar sodo namelis, bet ir kitos gyvenimui pritaikytos patalpos, pavyzdžiui, viešbučio, poilsio namų, bendrabučio kambarys, automobilio priekaba-miegamasis, specialiai įrengtas kempingo automobilis ir kitos patalpos (Abramavičius *et al.*, 2009, p. 229). Matyti, kad BK 28 straipsnyje ir 165 straipsnyje būsto sąvoka nėra siejama su nuosavybės teise, todėl asmuo nuo įsibrovimo į būstą gali ginti ir kai patalpos jam priklauso nuosavybės teise, ir kai jomis naudojasi kitu teisėtu pagrindu – pagal nuomos sutartį, yra laikinasis gyventojas, nuomininko šeimos narys ir kitais atvejais (Pavilonis, Merkevičius, 1999, p. 76).

Įsibrovimu į būstą doktrinoje pripažįstami atvejai, kai į patalpas, kuriose faktiškai gyvena žmogus (pavyzdžiui, butą, namą, sodo namelį, statybos vagonėlį ir pan.), patenkama neteisėtai. Neteisėtu įsibrovimu laikytina situacija, kai kaltininkas braunasi į būstą prieš savininko ar kito ten gyvenančio asmens valią be jokio teisėto (formalaus) pagrindo (Švedas *et al.*, 2019, p. 294). Įsibrovimu į būstą laikomi ir tie atvejai, kai kaltininkas aktyviais veiksmais patenka į jį ne tik prieš būste gyvenančių asmenų, bet ir prieš kitų būste legaliai esančių žmonių, pavyzdžiui, vaikus prižiūrinčių asmenų, valią ir neturint tam teisėto pagrindo (Abramavičius *et al.*, 2009, p. 230). Tuo atveju, kai kaltininkas į objektą patenka be savininko ar kito teisėto turto valdytojo žinios ar prieš jo valią, t. y. be jo sutikimo (pavyzdžiui, įlipa per langą), patekimas laikomas neteisėtu. Patekimas į būstą nėra laikomas įsibrovimu, jei asmuo į jį patenka turėdamas teisę dėl giminystės ryšių (išskyrus atvejus, kai asmeniui uždrausta įeiti į tam tikrą patalpą) ar pagal sutartį kaip laikinas gyventojas (Vosyliūtė, 2008, p. 78).

LAT praktikoje įsibrovimu laikomas slapas arba atviras neteisėtas patekimas į bet kokią gyvenamąją patalpą. Įsibrovimu taip pat pripažįstami ir tokie atvejai, kai asmuo į patalpą

patenka laisvai, tačiau pašalinių asmenų patekimas į šias patalpas yra ribojamas. Be to, įsibrovimas konstatuojamas ne tik tada, kai įveikiamos tam tikros kliūtys (išlaužiamos durys, išjungiamas signalizacija, sugadinami užraktai ir pan.), bet ir tais atvejais, kai į objektus neteisėtai patenkama be kliūčių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-207-788/2021). Įstatymo leidėjas nėra pateikęs baigtinio neteisėto patekimo į būstą būdų sąrašo, todėl įsibrovimu gali būti pripažįstami ir kiti atvejai.

V. Pavilionis ir R. Merkevičius nurodė, kad būsto neliečiamumo kategorija reikalauja daugiau dėmesio ir stipresnės apsaugos. Veržiantis į būstą, keliamas tiesioginis pavojus ne tik asmens turtui ir nuosavybei, bet ir asmens neliečiamumui. Besiginantis asmuo nežino, į kokią konkrečią vertybę užpuolikas nukreips savo kėsinimąsi, todėl jam suteikiama teisė gintis taip, lyg būtų kėsinamasi į pačią svarbiausią iš jų ar jas visas (Pavilonis, Merkevičius, 1999, p. 74). Iš esmės tapatią mintį pateikė ir V. Piesliakas, kuris pažymėjo, kad naktį prabudusiam būsto šeimininkui sudėtinga greitai įvertinti kėsinimosi pobūdį ir nuspręsti, kokiais tikslais įsibrovėlis pažeidė jo būsto neliečiamumą. Kadangi jo kėsinimasis gali būti nukreiptas ne tik į turtą, bet ir į gyvenančių asmenų sveikatą ar gyvybę, ginantis nuo įsibrovimo į būstą įstatymas visapusiškai gina besiginantį asmenį ir suteikia būste gyvenantiems asmenims laisvę. Taigi, bet kokie padariniai ginantis nuo įsibrovimo į būstą pripažįstami teisėta būtinąja gintimi (Piesliakas, 2008, p. 30).

Doktrinoje pažymima, kad teismai, vertindami ginties veiksmus nuo įsibrovimo į būstą, turi kreipti ypatingą dėmesį į konkrečias bylos aplinkybes, užpuoliko asmenybę, jo tikslus, kėsinimosi intensyvumą ir priemones, kuriomis tai daroma, grėsmės apimtį, žalingų padarinių realumą, įvykio vietą, laiką, užpuoliko ir besiginančiojo tarpusavio santykius, užpuolikų ir besiginančiųjų skaičių, pastarųjų galimybę fiziškai atremti kėsinimąsi ir pan. Atkreiptinas dėmesys, kad būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo taisyklės, ginant būstą, taikomos tik tais atvejais, kai įsibrovimas į būstą turi pavojingo kėsinimosi požymius (Prapiestis *et al.*, 2004, p. 187-188).

Gynybos veiksmai nuo įsibrovimo į būstą buvo vertinti baudžiamojoje byloje, kurioje nustatyta, kad D. S., atėjus kaimynui D. Š. pareikšti pretenzijų dėl remonto metu keliamo triukšmo, jis pastarąjį pastūmė, D. Š. parkrito ir dėl atsiradusių sužalojimų jam buvo nustatytas nesunkus sveikatos sutrikdymas. D. S. teigė, kad D. Š. pasikėsino į jo būsto neliečiamumą, todėl veiksmus atliko veikdamas būtiniosios ginties ribose. Byloje nustatyta, kad D. S. žinojo, jog nukentėjusysis pas jį atėjo siekdamas nutraukti remonto skleidžiamą triukšmą, todėl

kasacinis teismas nurodė, kad nukentėjusysis, vertinant formaliai, pažeidė teisę į D. S. būsto neliečiamumą, tačiau D. S. iš visumos įvykio aplinkybių suprato, kad nukentėjusysis į jo būstą įžengė ne dėl to, kad tai buvo jo pagrindinis tikslas, o dėl to, kad tokiu būdu siekė išsiaiškinti skleidžiamo triukšmo priežastis ir jį nutraukti. Todėl teismas pritarė apeliacinės instancijos teismo priimtai išvadai ir nurodė, kad formalus teisės į būsto neliečiamumą pažeidimas negali būti laikomas teisėtu pagrindu pasinaudoti teise į būtinąją gintį. Teismas pažymėjo, jog tai nereiškia, kad į būstą įėjęs pašalinis asmuo negali būti prašomas išeiti, tačiau svarbu, kokiomis priemonėmis tai yra daroma. Šiuo atveju D. S. savo tikslų siekė neįvertinęs to, kad dėl jo veiksmų gali kilti pavojus kito asmens sveikatai, fizinę jėgą panaudojo pasinaudodamas mažareikšme priežastimi, dėl to buvo pagrįstai patrauktas baudžiamojon atsakomybėn (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-275-689/2019). Taigi, nors vien formalus įžengimas į kito asmens būstą nesudaro pagrindo būtinajai ginčiai, esant neteisėtam ir pavojingam įsibrovimui asmuo turi teisę visomis įmanomomis priemonėmis ginti savo ir būste esančių asmenų teises.

Apibendrinant aptartas sąlygas ir atvejus, kurie nelaikomi būtiniosios ginties ribų peržengimu, galima daryti išvadą, kad sprendžiant, ar konkrečiu atveju ginantis nebuvo peržengtos būtiniosios ginties ribos, pirmiausia reikia nustatyti, ar buvo susiklosčiusi būtiniosios ginties situacija. Jei nustatoma, kad asmuo veikė gindamasis, turi būti vertinama padaryta žala: jei nukentėjusiajam sukeltas fizinis skausmas, padarytas nežymus ar nesunkus sveikatos sutrikdymas – būtiniosios ginties ribų peržengimo klausimas nekeliamas. Jei nustatoma, kad sunkus sveikatos sutrikdymas ar nužudymas padarytas peržengus būtiniosios ginties ribas, vertinama, ar asmuo neveikė apimtas didelio sumišimo ar išgąsčio, atsiradusio dėl pavojingo kėsinosi arba nesigynė nuo įsibrovimo į būstą. Nustačius vieną iš šių sąlygų laikoma, kad asmuo veikė būtiniosios ginties ribose, o priešingu atveju konstatuojamas būtiniosios ginties ribų peržengimas ir asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.

IŠVADOS

Išanalizavus ir atskleidus būtiniosios ginties ribų peržengimo sampratą ir sąlygas, daromos tokios esminės išvados:

1. Būtiniosios ginties ribų peržengimo klausimas gali būti sprendžiamas tik nustatčius, kad egzistavo būtiniosios ginties situacija. Nesant visų būtiniosios ginties teisėtumo sąlygų (kėsinimosi pavojingumo, akivaizdumo ir realumo bei gynybai keliamų reikalavimų), asmens padaryta žala, jei už ją įstatymas numato baudžiamąją atsakomybę, vertinama kaip neteisėta ir asmuo baudžiamojon atsakomybėn traukiamas bendraisiais pagrindais.
2. Būtiniosios ginties ribų peržengimas galimas tik veikiant tiesiogine tyčia. Būtiniosios ginties ribų peržengimo atveju turi susiklostyti situacija, kai besiginantis asmuo suvokia, kad savo veiksmais kėsinasi į kito asmens (užpuoliko) sveikatą ar gyvybę, numato, kad dėl jo veikimo besikėsinantis asmuo gali mirti arba jam gali būti sunkiai sutrikdoma sveikata, ir to nori.
3. Baudžiamosiose bylose paprastai konstatuojama, jog gynyba aiškiai neatitinka kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo tais atvejais, kai besigynusiam asmeniui padaromas nežymus sveikatos sutrikdymas ar pažeidžiamos jo turtinės teisės, o užpuolikui sunkiai sutrikdoma sveikata ar atimama gyvybė.
4. Iš naujausios teismų praktikos matyti, jog, nors ir turime teisingos praktikos pavyzdžių, tam tikrais atvejais būtiniosios ginties ribų peržengimo klausimas sprendžiamas formaliai vadovaujantis įstatyme nustatytomis taisyklėmis, tačiau ne visais atvejais tinkamai analizuojamas subjektyvusis kriterijus ir situacija nevertinama besiginančio asmens akimis.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950). *Valstybės žinios*, 1995, 40-987.
3. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas (1998). *Valstybės žinios*, 2003, 49-2165.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.
5. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymas Nr. V-298/158/A1-86 „Dėl Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 52-2357.

Specialioji literatūra:

6. Abramavičius, A. ir Prapiestis, J. (2009) *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis: (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
7. Drakšas, R. (2002) *Mirties bausmė: situacija ir perspektyvos*. Vilnius: Eugrimas.
8. Džekčioriūtė, V. (2014). Baimės ir išgąščio psichofizinė raiška lietuvių tradicijoje. *Liaudies kultūra*, 5(158), 64-72.
9. Jovaišas, K. (2008) Laisvės fenomenas: problemos ir paradoksai. *Teisės problemos*. 60 (2), 24–84.
10. Milinis, A. (2009) *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą be pavojeingumą didinančių ir mažinančių aplinkybių (BK 129 str. 1 d.): daktaro disertacija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
11. Pavilonis, V. ir Merkevičius, R. (1999) *Būtinoji gintis: mokomoji priemonė*. Vilnius: Justitia.
12. Petkevičius, R. (2013). Nerviniai sutrikimai ir jų gydymas Užpalių apylinkių XX XXI a. medicinoje. Lietuvos valsčiai: *Užpaliai*, 2, 1-44.

13. Piesliakas, V. et al. (2008) *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga, Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia.
14. Prapiestis, J. et al. (2004) *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. (Bendroji dalis 1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
15. Sangero, B. (2006) *Self-Defence in Criminal Law*. 1st ed. London: Hart Publishing Ltd.
16. Švedas, G. et al. (2017). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai*: monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
17. Švedas, G. (red.) (2019) *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 1 knyga. Vilniaus universiteto vadovėlis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
18. Vosyliūtė, A. (2008) Įsibrovimo į patalpą, saugyklą ar saugomą teritoriją kaip vagystę kvalifikuojančio požymio samprata teisės moksle ir teismų praktikoje. *Teisė*, 66(1), 75-94.
19. Williams, G. (1983) *Textbook of criminal law / by Glanville Williams*. 2nd ed. London: Stevens.

Teismų praktika:

20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimas Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo“ (1997). Teismų praktika, 7.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ (2004). Teismų praktika, 21.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-428/2010.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-602/2011.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-313/2012.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-326/2013.

26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-254/2014.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-125-696/2015.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-350-222/2015.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-416-942/2016 .
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-719/2018.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-207-1073/2018.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-275-689/2019.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-38-788/2020.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96-303/2020.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-296-719/2020.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-3-648/2021.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-194-387/2021.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-207-788/2021.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-236-495/2021.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-45-719/2022.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-73-495/2022.

42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. balandžio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-121-697/2022.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-124-719/2022.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-128-648/2023.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-261-511/2023.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gruodžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-248-495/2023.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-276-719/2023.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. sausio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-73-654/2024.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-36-594/2024.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. balandžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-80-788/2024.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. birželio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-48-495/2024.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų Albino Antanaičio, Artūro Pažarskio, Tomo Šeškausko 2024 m. birželio 4 d. atskiroji nuomonė baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-48-495/2024.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-114-594/2024.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. birželio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116-387/2024.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-245-976/2024.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-788/2025.

57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. vasario 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-28-719/2025.
58. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-50-449/2022.
59. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-18-307/2022.
60. Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. sausio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-34-579/2024.

Kiti šaltiniai:

61. Cambridge Dictionary [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/confusion> [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.].

SANTRAUKA

Būtiniosios ginties ribų peržengimas: doktrina ir teismų praktika

Aurėja Balčiūnaitė

Magistro darbe analizuojama būtiniosios ginties ribų peržengimo tema, siekiant išsamiai atskleisti, kaip šis klausimas reglamentuojamas nacionaliniame teisiniame reguliavime, baudžiamosios teisės doktrinoje ir nacionalinių teismų praktikoje. Darbe analizuojama, ar praktika dėl būtiniosios ginties ribų peržengimo sąlygų vertinimo yra nuosekli, taip pat vertinama, ar doktrinoje suformuotos nuostatos atspindi naujausioje teismų praktikoje.

Rašto darbe teoriniu ir praktiniu požiūriu analizuojama būtiniosios ginties ir jos teisėtumo sąlygų (kėsینimosi pavojingumo, akivaizdumo, realumo ir reikalavimų gynybai) samprata, jų turinys bei vertinimas. Atskleidžiamas privalomųjų kriterijų būtiniosios ginties ribų peržengimui – besiginančiojo veikimo tiesioginės tyčios forma, sunkaus sveikatos sutrikdymo ar nužudymo, aiškaus gynybos neatitikimo kėsинimosi pobūdžiui ir pavojingumui - turinys ir jų vertinimas baudžiamosios teisės doktrinoje ir nacionalinių teismų praktikoje. Nagrinėjama, kaip šie kriterijai vertinami teismų praktikoje sprendžiant, ar būtiniosios ginties ribos buvo peržengtos. Analizuojant naujausią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei Lietuvos apeliacinio teismo praktiką nustatoma, kokiais atvejais dažniausiai laikoma, kad asmuo gindamasis ar gindamas kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę ar kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsинimosi, peržengė būtiniosios ginties ribas, bei kokios praktinės problemos pastebimos. Remiantis teisiniu reglamentavimu, baudžiamosios teisės doktrina bei teismų praktika atskleidžiama, kokiais atvejais nelaikoma, jog buvo peržengtos būtiniosios ginties ribos.

SUMMARY

Exceeded Limits of Self-Defense: Doctrine and Court Jurisprudence

Aurėja Balčiūnaitė

The master's thesis analyzes the issue of exceeding the limits of self-defense, aiming to comprehensively examine how this matter is regulated in national legal regulations, criminal law doctrine, and national court practices. The thesis analyzes whether the practice regarding the assessment of the conditions for exceeding the limits of self-defense is consistent and assesses whether the provisions formed in the doctrine are reflected in the latest court practice.

From both a theoretical and practical perspective, the thesis explores the concept of self-defense and the conditions for its legality, including the danger, obviousness, reality of the threat, and the requirements for self-defense. It discusses the content and evaluation of these conditions. The paper reveals the essential criteria for exceeding the limits of self-defense, such as the form of direct intent in the defender's actions, serious harm to health or death, and the clear mismatch between the defense and the nature and danger of the threat, and their assessment in case law. The thesis further examines how these criteria are evaluated in court practice when deciding whether the limits of self-defense have been exceeded. By analyzing the latest case law of the Supreme Court of Lithuania and the Court of Appeals of Lithuania, the paper identifies the situations in which a person is most often deemed to have exceeded the limits of self-defense when protecting themselves or others, property, the inviolability of the home, other rights, or public or state interests from an initiated or directly impending dangerous threat. The study also highlights the practical challenges observed in such cases. Based on legal regulations, criminal law doctrine, and judicial practice, the thesis reveals the situations in which it is not considered that the limits of self-defense have been exceeded.